

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Кафедра фінансів і кредиту

Жиравова Катерина Вадимівна

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ БАНКІВ

Кваліфікаційна робота магістра на здобуття
ступеня вищої освіти магістр
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньо-професійною програмою «Фінанси і кредит з
поглибленим вивченням іноземної мови»

Керівник кваліфікаційної роботи магістра:
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів і
кредиту Чорноморського національного
університету ім. Петра Могили

_____Дранус В.В.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент:
д-р. екон. наук, професор (б.в. з.) кафедри
менеджменту

_____Лункіна Т.І.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ	8
1.1 Поняття, класифікація та фактори виникнення проблемних кредитів	8
1.2 Сучасні методи та стратегії управління проблемними кредитами	14
1.3 Роль регуляторів та наглядових органів у контролі над проблемними кредитами	25
2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ БАНКІВ	28
2.1 Теоретичні засади управління проблемними кредитами в банківському секторі	28
2.2 Методичні аспекти моделювання та прогнозування управління проблемними кредитами банківського сектору	31
3. ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЙ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ	36
3.1 Моніторинг якості кредитного портфеля банківської системи України ...	36
3.2 Аналіз впливу наслідків російсько-української війни на обсяги та структуру проблемних кредитів банків України	44
4. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ БАНКІВ	51
4.1. Моделювання доходності банківської діяльності з урахуванням якості кредитного портфеля	51
4.2. Обґрунтування рекомендацій з удосконалення процесу управління проблемними кредитами банків	58
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66

ВСТУП

В сучасних умовах трансформації світового господарства та політичних процесів важливим аспектом функціонування країни є стабільність її фінансово-економічної системи. Загострення геополітичних ситуацій, таких як російсько-українська війна, має серйозний вплив на фінансові ринки та економічний розвиток країни. В даному контексті ця кваліфікаційна робота присвячена аналізу впливу ризиків, в першу чергу, військово-політичного, на кредитний ринок України та розробці стратегій відновлення та розвитку цього важливого сегменту фінансової системи.

Напрямок дослідження сфокусований на вивченні наслідків впливу реалізації ризиків, в першу чергу, військово-політичного, на стан кредитного ринку України. Серйозний вплив військового конфлікту на економіку та фінансову систему країни визначає необхідність глибокого розуміння та аналізу проблем, що виникають у зв'язку з цим.

Вибір теми обумовлений необхідністю розробки стратегій відновлення та розвитку кредитного ринку, який є ключовим фактором економічного здоров'я країни. Істотні зміни у фінансовому секторі можуть впливати на економічну стійкість, соціальну справедливість та загальний розвиток країни.

В рамках даного дослідження ключовими учасниками вітчизняної банківської системи є банки, що діють на території України, такі як ПриватБанк, ПУМБ, Ідея банк, ОщадБанк, Укргазбанк, Універсалбанк, а також Національний банк України. Дієвість цих фінансових інститутів безпосередньо впливає на стан кредитного ринку та економічну ситуацію в цілому.

Галузь дослідження є вкрай важливою в контексті забезпечення стабільності та сталих темпів економічного розвитку України. Відновлення функціонування кредитного ринку може слугувати каталізатором для економічного оновлення та покращення життєвого рівня громадян.

Належна увага приділяється не лише внутрішнім аспектам кредитного ринку, але і зовнішнім впливам та міжнародним фінансовим відносинам.

Розуміння та врахування цих факторів є ключовим для розробки ефективних стратегій та політик відновлення та розвитку.

Об'єктом дослідження є ефективність функціонування кредитного ринку України в сучасних умовах

Предметом дослідження є вплив ризиків, в першу чергу, військово-політичного, на діяльність банків та стан кредитного ринку, а також розробка стратегій відновлення та розвитку цього ринку.

Для досягнення поставлених завдань будуть використовуватися наукові методи дослідження, такі як аналіз статистичних даних, порівняльний аналіз, економетричні методи, експертні опитування та інші.

Постановка проблеми. Питання впливу військового конфлікту на кредитний ринок в Україні стоїть перед науковою спільнотою як актуальна та гостра проблема. Суттєве зменшення кредитної активності, зростання кредитного ризику, простроченої заборгованості та нестабільність фінансових інститутів потребують глибокого аналізу та пошуку напрямків для вирішення існуючих проблем. Раніше відсутність чітких стратегій та дієвих механізмів відновлення кредитного ринку призвела до загострення економічних проблем та затримок у соціальному розвитку. Попередні спроби вирішення цієї проблеми були недостатньо ефективними, що свідчить про необхідність глибокого та комплексного дослідження.

Метою даного дослідження є системний аналіз впливу ризиків, в першу чергу, військово-політичного, на функціонування кредитного ринку України та розробка конкретних стратегій для відновлення його функціонування.

Для досягнення мети визначено наступні завдання:

1. Дослідити теоретичні підходи до визначення поняття "проблемний кредит".
2. Узагальнити методи та стратегії управління проблемними кредитами.
3. Дослідити роль регуляторів та наглядових органів у контролі за проблемними кредитами та їхній вплив на фінансову стабільність банківської системи.
4. Вивчити теоретичні засади управління проблемними кредитами в банківському секторі.

5. Розглянути методичні аспекти моделювання та прогнозування управління проблемними кредитами.
6. Здійснити моніторинг якості кредитного портфеля банківської системи України.
7. Здійснити аналіз впливу наслідків російсько-української війни на обсяги та структуру проблемних кредитів банків України.
8. Розробити модель доходності банківської діяльності з урахуванням якості кредитного портфеля.
9. Обґрунтувати рекомендації з удосконалення процесу управління проблемними кредитами банків.

Основною гіпотезою дослідження є те, що ретельний аналіз наслідків війни та розробка конкретних стратегій відновлення кредитного ринку сприятимуть покращенню економічної ситуації в Україні. Очікується, що рекомендації та стратегії, які будуть розроблені, виявляться ефективними та допоможуть подолати труднощі, пов'язані з військовим конфліктом.

Особиста мотивація у виборі даної галузі дослідження полягає в бажанні зрозуміти та розкрити складні економічні та фінансові взаємозв'язки, що виникають у кризових ситуаціях, в тому числі у військових конфліктах, та надати конкретні рекомендації для вирішення таких проблем.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій, виділення не вирішених раніше проблем. Дослідження управління простроченими кредитами банків за останні роки свідчать про їх актуальність як в Україні, так і в зарубіжних країнах. Вітчизняні вчені, такі як О. Вовчак, Н. Волкова, Н. І. Демчук, О. Коць, Л. Примостка, Н. Приказюк [1,2,3,4,32,37] провели дослідження щодо суті проблемних кредитів, їх причин та визначили фактори, що призводять до їх виникнення. Зарубіжні дослідники, такі як К. Баузе, С. Маззу, Б. Бруно, М. Дейкман, П. Кампос, М. Фернандес, Р. Рібейро [38,40,41,43] також вивчають цю проблему, намагаючись знайти ефективні шляхи управління проблемними кредитами.

Однак існують значні розбіжності в підходах та відсутність єдиної думки серед науковців стосовно управління простроченими кредитами. Це свідчить про те, що питання щодо цієї проблеми не розкрито повністю, і є простір для подальших досліджень у цьому напрямку.

Причини проведення дослідження. Це дослідження важливе з декількох причин. По-перше, воно дозволить перевірити теоретичні концепції та методи аналізу в умовах, що складаються від військових конфліктів. По-друге, результати дослідження можуть служити підставою для розробки нових стратегій управління ризиками та політик кредитування. Нарешті, дослідження важливе для підприємств та фінансових установ, оскільки воно надасть їм інструменти для ефективного управління фінансовими ресурсами в умовах непередбачуваних економічних обставин.

Науковою новизною є узагальнення різноманітних аспектів управління ризиками на кредитному ринку в одну систему, яка враховує як внутрішні, так і зовнішні фактори впливу. Цей комплексний підхід є новаторським у контексті попередніх досліджень, оскільки раніше не було пропозицій щодо такого виваженого поєднання аналізу внутрішніх процесів банків та зовнішніх впливів, таких як геополітичні конфлікти або економічні коливання. Такий підхід дозволяє розробляти конкретні та ефективні стратегії для покращення фінансової стійкості та ризик-менеджменту на кредитному ринку.

Інформаційна база для проведеного дослідження. Основними джерелами інформації для дослідження є статистичні дані Національного банку України, фінансові звіти банків, аналітичні звіти міжнародних фінансових організацій, а також наукові публікації та дослідження в області економіки та фінансів.

Для досягнення поставлених завдань у першій частині кваліфікаційної роботи аналізуються теоретичні основи визначення сутності, структури та складу проблемних кредитів. Це дослідження є основою для подальших досліджень.

Другий розділ присвячено методиці визначення ефективності управління проблемними кредитами, де представлені основні наукові методи та способи оцінки ефективності фінансового забезпечення.

Третя частина кваліфікаційної роботи – це емпіричний аналіз ефективності управління проблемними кредитами, у якому аналізуються джерела їх виникнення та здійснюється аналіз ключових показників банківської діяльності в контексті проблематики дослідження.

У четвертому розділі представлені результати дослідження. Надано рекомендації щодо підвищення ефективності управління проблемними кредитами банків.

За результатами кваліфікаційної роботи опубліковано дві наукові статті у фахових виданнях на тему «Аналіз сучасного стану, фактори виникнення проблемних кредитів банків та напрями вдосконалення їх управлінням» та «Управління проблемними кредитами в глобальній економіці: виклики та сучасні стратегії» загальним обсягом 1,125 друкованих аркушів.

Такий комплексний підхід та ретельна робота з науковими та практичними джерелами надасть можливість отримати цінні результати та рекомендації, спрямовані на покращення ефективності кредитного ринку в умовах геополітичних та економічних викликів.

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи магістра. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел (налічує 80 позицій). Основний зміст викладено на 74 сторінках друкованого тексту. Робота містить 10 рисунків та 8 таблиць.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

1.1 Поняття, класифікація та фактори виникнення проблемних кредитів

Поняття "проблемний кредит" відноситься до ситуації в фінансовому секторі, коли позичальник (боржник) не виконує свої зобов'язання з погашення позики згідно з умовами угоди з кредитором (найчастіше банком чи фінансовою установою) [26].

Кожен автор визначає проблемний кредит через свій призму, звертаючи увагу на різноманітні аспекти, такі як платежі, ліквідність, фінансова стійкість, інформація про боржника та інші фактори (див. табл.1.1). Врахування цих визначень може сприяти комплексному розумінню проблеми проблемних кредитів у банківській сфері, а на мою думку проблемний кредит – це фінансовий продукт, який стає проблемним у разі невиконання позичальником своїх зобов'язань перед банком.

В моєму розумінні, проблемний кредит не лише визначається затримками у платежах, але також враховує різноманітні ризики, що включають втрату ліквідності, зниження ринкової вартості забезпечення, виникнення фінансових труднощів та негативну інформацію про фінансовий стан позичальника. Основною метою визначення проблемного кредиту є вчасне виявлення його ризиків та прийняття ефективних заходів для його управління та подолання. Комплексне розуміння цього поняття в контексті різних авторів дозволяє розкрити його сутність та важливі аспекти з точки зору банківської сфери.

Таблиця 1.1.- Сутність поняття «проблемний кредит» за різними науковими джерелами

Джерело	Сутність поняття «проблемний кредит»
Л.О. Примостка	кредит, за яким своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно знизилася вартість забезпечення, виникли обставини, які дозволяють банку мати сумнів щодо повернення кредиту [8]

Продовження таблиці 1.1

Джерело	Сутність поняття «проблемний кредит»
В.Я. Вовк	кредити, за якими своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно знизилась ліквідність і ринкова вартість забезпечення, виникли обставини, які роблять сумнівним виконання позичальником своїх зобов'язань [9]
О.В. Крухмаль Д.О. Самілик	кредит, за яким порушено графік погашення платежів або є сумніви, щодо вчасних розрахунків по своїм зобов'язанням з боку позичальника. [10]
О. В. Лисенок	кредит, за яким вчасно не проведений один або декілька платежів, істотно знизилась ринкова вартість забезпечення, виникли обставини, які призводять до сумнівів щодо повернення кредиту [11]
М. Дональд	це кредитна угода, що стає джерелом занепокоєнь для кредитора через нездатність позичальника виконувати свої фінансові зобов'язання, такі як своєчасна сплата відсотків та основної суми кредиту. Це може виникати через різні причини, включаючи фінансові труднощі, нестабільність ринків або зміни у фінансовому стані позичальника. [12]
К. Петерді	це такий кредит, що становить "виклик" для кредитора. Це може трапитися, коли позичальник припиняє сплачувати відсотки або основну суму кредиту (прострочені платежі), або коли повернення кредиту відповідно до умов кредитної угоди стає менш ймовірним. [13]
В.Л. Кльоба	кредит, за яким банк вбачає небезпеку своєчасного і повного його погашення внаслідок дії різноманітних чинників (економічних, юридичних, соціальних тощо)[14][12]
Енциклопедія банківської справи та фінансів	кредит, для погашення якого відповідно до умов договору у позичальника немає фінансових можливостей [15]
Міжнародний валютний фонд	кредит, за яким коли виплата відсотків і основної суми боргу прострочені на 90 днів або більше, та є й інші вагомні причини сумніватися, що виплати будуть здійснюватися в повному обсязі [16]
М.П. Денисенко	кредит, за яким у заздалегідь встановлений час не було здійснено один або більше платежів, вагомо зменшилася ринкова вартість забезпечення, існують обставини, які піддають сумніву факт повернення позики [17]
Т.М. Осокіна	кредит, за яким існують серйозні потенційні та помірні реальні загрози, тобто мають місце утруднення у виконанні позичальником боргу [18]
Л.С. Тришак Л.М. Савчин	кредити, за якими своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно знизилась ліквідність і ринкова вартість забезпечення, виникли обставини, які роблять сумнівним виконання позичальником своїх зобов'язань [19]

Кінець таблиці 1.1

Джерело	Сутність поняття «проблемний кредит»
І.В. Сало О.А. Криклій	кредит, за яким своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно знизилася ринкова вартість забезпечення, з'явилися обставини, що сприяють банку мати сумнів про повернення кредиту [20]
М.Г. Дмитренко	кредит, за яким своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно знизилася вартість забезпечення, виникають обставини, які дозволяють банку мати сумнів щодо повернення кредиту [21]
Базельський комітет з банківського нагляду	кредитний продукт, за яким є істотні зобов'язання перед банком, значне погіршення фінансового стану боржника, а також погіршення його якості або втрата забезпечення за ним [22]
Р. Хейнсворт, Е. Ніколаєнко, Л. Макаренко	Кредит, за яким позичальник вчасно не здійснив платіж або за яким існує висока ймовірність подібного не платежу [23]
Т. Максвел	означають такі проблеми, що виникають, серед іншого, через недотримання позичальником умов фінансової допомоги, включаючи невиконання зобов'язань по погашенню основної суми/відсотків або застави . [24]

Джерело: згруповано автором

Існують різні аспекти, які визначають проблемні кредити в банківській сфері. Вони можуть бути класифіковані за рівнем забезпечення, фінансовою стійкістю позичальника, характером затримок у платежах, ризиками невиконання платежів та загрозою для банку (рис. 1.1).

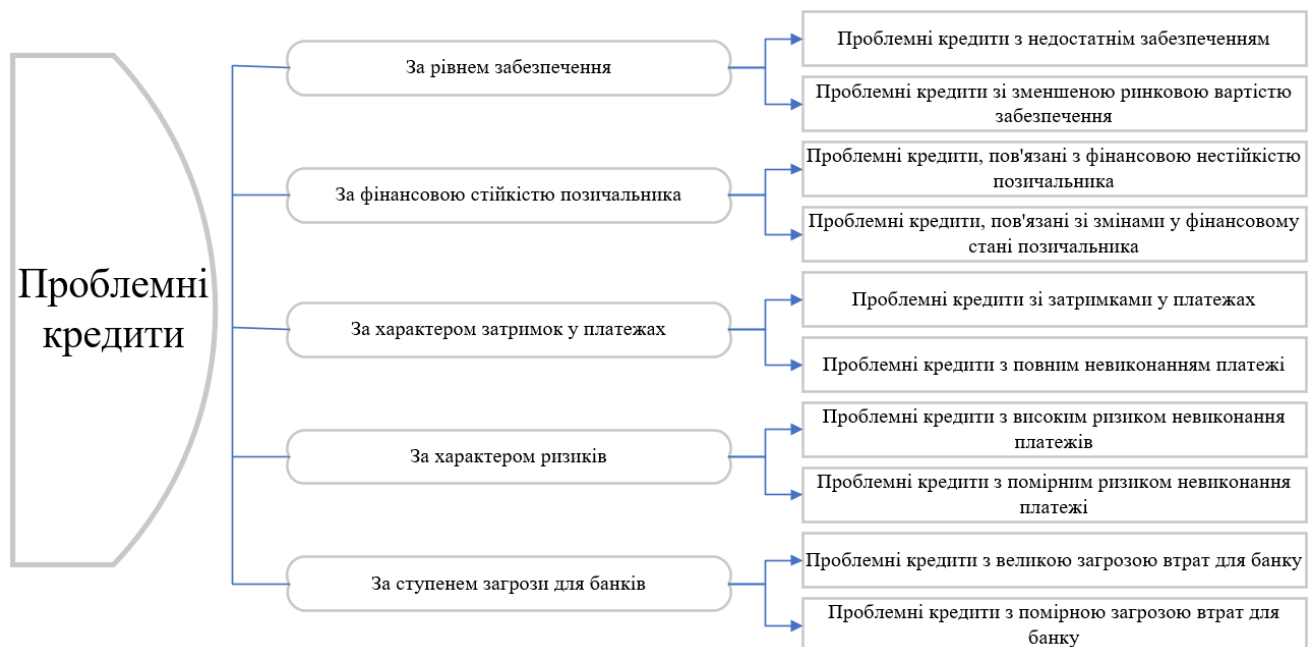

Рисунок 1.1 – Класифікація проблемних кредитів

Джерело: згруповано автором

Основні ознаки "проблемного кредиту" включають:

1. Прострочення платежів: Боржник не виплачує суму, яка повинна була б бути сплачена в заздалегідь визначений строк. Прострочення може бути короткостроковим або довгостроковим.

2. Невідповідність умовам угоди: Боржник може не виконувати інші обов'язки згідно з угодою, такі як несвоєчасні платежі в іншому обсязі або не відповідність іншим умовам угоди.

3. Ризик дефолту: В ситуаціях, коли боржник не може або не бажає відшкодувати заборгованість, такий кредит вважається дефолтним, тобто станом, коли відновлення платежів стає малоімовірним.

4. Негативний вплив на банк: Проблемні кредити можуть мати негативний вплив на фінансовий стан банку чи фінансової установи, оскільки вони можуть призвести до збитків та погіршення кредитного портфеля.

5. Необхідність управління ризиком: Банки та фінансові установи зазвичай вкладають значні зусилля у вирішення проблемних кредитів та управління ризиками, пов'язаними з ними.

Узагальнюючи, "проблемний кредит" вказує на ситуацію, коли боржник не виконує свої фінансові зобов'язання перед кредитором і це може призвести до негативних наслідків для обох сторін, а також для фінансової системи загалом.

Економічні чинники, такі як рецесія, зростання безробіття і інфляція, можуть значно впливати на виникнення проблемних кредитів[6]. Розглянемо їхні впливи більш докладно:

1. Рецесія: Рецесія - це економічний спад, коли валовий внутрішній продукт (ВВП) країни зменшується. Під час рецесії багато компаній можуть стикатися зі зниженням прибутків і призупиненням діяльності, що призводить до зменшення робочих місць та збільшення фінансового тиску на населення. У таких умовах позичальники можуть втрачати свої доходи, змушені відмовлятися від кредитних зобов'язань, що призводить до збільшення проблемних кредитів.

2. Зростання безробіття: Зростання безробіття також є серйозним фактором, який може вплинути на спроможність позичальників виплачувати свої кредити. Існує прямий зв'язок між безробіттям і рівнем прострочення платежів.

Люди без стабільного джерела доходу зазвичай стикаються з труднощами у виплаті кредитів.

3. Інфляція: Інфляція впливає на покупну спроможність грошей. Коли інфляція зростає, гроші стають менш вартісними, і це може призвести до збільшення цін на товари та послуги. Якщо доходи позичальників не зростають відповідно до інфляції, вони можуть відчувати зростання фінансового тиску і мати труднощі з погашенням кредитів.

Соціальні чинники:

Соціальні чинники можуть грати важливу роль у виникненні проблемних кредитів. До них можна віднести такі аспекти:

1. Зміни в життєвому стилі боржника: Індивідуальні зміни в життєвому стилі позичальника, такі як раптове змінення пріоритетів, покупка великого майна або зміни в особистих фінансових обставинах, можуть призвести до труднощів у виплаті кредиту.

2. Сімейні обставини: Сімейні події, такі як розлучення, смерть годувальника сім'ї, народження дитини, можуть суттєво вплинути на фінансовий стан позичальника і його здатність погашати кредити.

3. Зміни в зайнятості: Втрата роботи або зменшення доходу також може призвести до невиконання кредитів, оскільки боржники можуть втрачати стабільність у фінансах[5].

Політичні чинники:

Політичні рішення та зміни в законодавстві можуть мати важливий вплив на управління проблемними кредитами:

1. Зміни в законодавстві: Зміни в правовому середовищі, зокрема у сфері банківської регуляції і споживчого захисту, можуть вплинути на права та обов'язки як боржників, так і кредиторів [1].

2. Регулювання фінансового сектору: Політичні рішення, що стосуються регулювання банків та фінансових установ, можуть вплинути на умови надання кредитів та кредитний ринок загалом. Зміни у кредитній політиці можуть призвести до збільшення ризику неплатоспроможності боржників [1].

Недостатній кредитний аналіз та недооцінка ризиків:

Недостатній аналіз кредитного ризику та недооцінка ризиків можуть бути серйозними факторами, що сприяють виникненню проблемних кредитів. Банки та фінансові установи, які недостатньо аналізують кредитний ризик і недооцінюють можливість неплатоспроможності позичальників, можуть видаляти кредити без достатньої уваги до фінансового стану боржників та їх здатності повернути позику. Це може призвести до збільшення кількості проблемних кредитів у портфелі банку [26].

Проблемні кредити виникають через різноманітні фактори, які можуть включати в себе економічні, фінансові, соціальні та інші обставини [31].

Звернемо увагу на кожен з цих факторів більш детально:

1. Економічні фактори:

- Рецесія: Рецесія - це період зниження економічної активності, який супроводжується зменшенням ВВП, зростанням безробіття і спадом споживчих витрат. Під час рецесії багато осіб можуть втратити роботу або стати менш економічно стійкими. Це може призвести до прострочення платежів та невиконання кредитів.

- Зростання безробіття: Безробіття є одним із найсильніших факторів, який сприяє виникненню проблемних кредитів. Відсутність стійкого джерела доходу може ускладнити боржникам виплату кредитів.

- Інфляція: Інфляція означає зростання цін на товари та послуги. Вища інфляція знижує покупну спроможність грошей, і позичальники можуть втратити здатність погасити кредити належним чином.

2. Соціальні фактори:

- Сімейні обставини: Наприклад, розлучення, смерть годувальника сім'ї, або народження дитини можуть змінити фінансову ситуацію сім'ї, що вплине на їхню здатність погасити кредит.

- Зміни в життєвому стилі: Зміни в роботі, переїзд, покупка нерухомості або інші фінансові зобов'язання можуть призвести до змін у фінансовому стані позичальника.

3. Політичні фактори:

- Зміни в законодавстві: Зміни в законодавстві, такі як зміни в кредитних стандартах, можуть вплинути на умови надання кредитів та права боржників. Банки повинні ретельно слідкувати за цими змінами і відповідати на них, а також оновлювати політику надання кредитів.

- Регулювання фінансового сектору: Зміни у правилах і нормативах, які стосуються фінансового сектору, можуть вплинути на умови надання кредитів і обов'язки боржників. Банки повинні пристосовувати свої процедури та політику до нових вимог.

- Військово-політичні конфлікти: Військові або політичні конфлікти, такі як війна чи соціальні повстання, можуть суттєво впливати на економічну та фінансову стабільність країни, що може бути наслідком зміни у фінансових політиках та регуляціях, що впливають на кредитний ринок.

4. Недостатній кредитний аналіз та недооцінка ризиків:

- Недостатній кредитний аналіз: Порушення процедур при видачі кредиту та недостатність кредитного аналізу можуть призвести до неправильної оцінки кредитного ризику, що в результаті може призвести до видачі кредитів особам, які не мають змоги їх повернути.

- Порушення процедур: Невідповідність внутрішніх процедур та стандартів може виправдати неправильне прийняття рішень щодо надання кредитів.

Запобігання виникненню проблемних кредитів вимагає комплексного підходу, який включає в себе аналіз ризику, внутрішні процедури, слідкування за змінами в законодавстві та ефективну політику управління ризиками.

1.2 Сучасні методи та стратегії управління проблемними кредитами

Управління проблемними кредитами - це критичний аспект діяльності банків та фінансових установ, оскільки воно допомагає знизити ризик неплатоспроможності та зберегти фінансову стійкість. Дослідження різних точок

зору щодо групування стратегій та методів управління проблемними кредитами дало змогу розробити класифікацію банківських стратегій управління проблемними кредитами залежно від характеру застосовуваних методів, що передбачає виділення чотирьох стратегій: реструктуризації проблемного кредиту, претензійно-позовної стратегії, продажу (передачі) проблемного кредиту та списання безнадійного кредиту.

Сучасні методи та стратегії управління проблемними кредитами включають такі аспекти:

Рисунок 1.2- Сучасні методи управління проблемними кредитами банків

Джерело: згруповано автором на основі [43]

1. Автоматизовані системи прийняття рішень:

Автоматизовані системи прийняття рішень є ключовим елементом сучасного управління кредитним портфелем. Вони дозволяють банкам та фінансовим установам швидко та ефективно аналізувати кредитні заявки, визначати рівень ризику та приймати обґрунтовані рішення щодо надання кредиту. Ось деякі ключові аспекти автоматизованих систем прийняття рішень:

Аналіз кредитної заявки:

- Використання алгоритмів та моделей для автоматичної оцінки кредитного ризику позичальника.

- Врахування різних факторів, таких як кредитна історія, дохід, робочий стаж та інші фінансові та особисті дані.

Швидкість та точність:

- Автоматизовані системи дозволяють швидко обробляти великий обсяг кредитних заявок без затримок.

- Мінімізація людських помилок та підвищення точності прийняття рішень.

Скор-карти та моделі кредитного ризику:

- Використання кредитних скор-карт, які враховують різні параметри для призначення балів, які вказують на ризик позичальника.

- Моделі кредитного ризику дозволяють прогнозувати ймовірність неплатоспроможності та інші ризики.

Відбір ризикових позичальників:

- Автоматичний відбір позичальників, які відповідають критеріям безпечності.

- Швидке інформування про відхилені кредити та обґрунтування рішень.

Ці системи допомагають знизити ризик при наданні кредитів та підвищити ефективність процесу. Вони також дозволяють банкам працювати з більшим обсягом клієнтів та знижувати витрати на ручну обробку кредитних заявок[36].

2. Кредитні скор-карти:

Кредитні скор-карти є інструментами, які використовуються для об'єктивного оцінювання кредитного ризику позичальників. Вони базуються на аналізі різних фінансових, особистих та історичних даних клієнтів для призначення кожному позичальнику балів або скору. Цей скор вказує на ймовірність того, що позичальник стане неплатоспроможним [40].

Основні аспекти використання кредитних скор-карт включають:

1. Оцінка кредитного ризику: Скор-карти використовуються для призначення балів кожному клієнту на основі його фінансової історії та особистих даних. Ці бали вказують на ймовірність неплатоспроможності. Чим вищий скор, тим менше ризик.

2. Прийняття рішень щодо надання кредиту: Банки та фінансові установи можуть використовувати скор-карти для автоматизованого прийняття рішень щодо надання кредиту. Наприклад, якщо скор клієнта вищий за певний поріг, кредит може бути наданий без додаткового аналізу.

3. Розробка та актуалізація скор-карт: Розробка скор-карт включає в себе статистичний аналіз даних про попередніх позичальників для визначення факторів, які найбільше впливають на ризик неплатоспроможності. Ці фактори можуть включати кредитну історію, дохід, робочий стаж, кількість кредитів тощо. Скор-карти регулярно актуалізуються на основі нових даних та досвіду.

4. Системи керування портфелем кредитів: Скор-карти допомагають банкам визначати, які позиції у їхньому кредитному портфелі є найбільш ризиковими. Це дозволяє банкам приймати обґрунтовані рішення щодо аналізу та рефінансування певних кредитів.

5. Зменшення ризику: Використання скор-карт допомагає банкам знизити ризик неплатоспроможності та збільшити прибутковість, оскільки дозволяє надавати кредити тільки тим клієнтам, які мають високий скор, тобто менший ризик неплатоспроможності.

Загалом, кредитні скор-карти є потужним інструментом для банків та фінансових установ для управління ризиками та забезпечення стабільності їхнього кредитного портфеля.

3. Моніторинг портфеля кредитів:

Моніторинг портфеля кредитів є важливою частиною стратегії управління проблемними кредитами. Він передбачає постійний контроль за фінансовим станом позичальників після видання кредитів та вчасне реагування на ризикові ситуації.

Постійний моніторинг фінансового стану:

- Слідкування за відплатами: Банки та фінансові установи повинні ретельно контролювати вчасність та регулярність платежів позичальників. Якщо позичальник починає запізнюватися з платежами, це може свідчити про фінансові труднощі.

- Оновлення даних позичальника: Позичальники можуть змінювати свій фінансовий стан та життєву ситуацію з часом. Банки повинні регулярно оновлювати інформацію про позичальників для відслідковування змін.

- Виявлення ризикових сигналів: Моніторинг допомагає вчасно виявляти ризикові сигнали, такі як прострочені платежі, інші кредити або недооцінка фінансового стану позичальника.

Впровадження систем раннього попередження:

- Аналітика даних: Використання аналітичних інструментів та моделей для передбачення ризикових ситуацій. Наприклад, моделі можуть попереджати про можливу неплатоспроможність позичальника на основі його фінансової історії.

- Реагування на ризикові сигнали: Якщо системи моніторингу виявляють ризикові сигнали, банки мають встановлені процедури для відповідного реагування. Це може включати в себе рефінансування, переговори щодо переструктуризації кредиту або навіть судове стягнення.

- Контакт з позичальником: Важливо підтримувати відкриту комунікацію з позичальниками, які потрапили в складну фінансову ситуацію. Банки можуть намагатися знайти рішення, що задовольнить обидві сторони та допоможуть уникнути неплатоспроможності.

Моніторинг портфеля кредитів допомагає банкам та фінансовим установам вчасно реагувати на ризикові ситуації та зберігати стабільність свого кредитного портфеля. Це важливий елемент стратегії управління проблемними кредитами [43].

4. Рефінансування та переструктуризація:

Рефінансування та переструктуризація кредитів є ефективними інструментами для управління проблемними кредитами та підтримки позичальників, які потрапили в складну фінансову ситуацію.

Пропозиція рефінансування або переструктуризації кредитів:

- Рефінансування: Банки можуть запропонувати позичальникам рефінансування, що передбачає погашення поточного кредиту новим кредитом з

іншими умовами. Новий кредит може мати більш низьку процентну ставку або більш тривалий термін погашення.

- Переструктуризація: Під час переструктуризації банк та позичальник укладають угоду про зміну умов поточного кредиту, яка враховує фінансову ситуацію позичальника. Це може включати в себе зменшення щомісячних виплат, подовження терміну кредиту, або інші зміни для полегшення сплати боргу.

Розробка індивідуальних планів відновлення для клієнтів:

- Аналіз фінансової ситуації: Банки проводять аналіз фінансової ситуації кожного позичальника, щоб визначити, які зміни можуть допомогти позичальникові відновити фінансову стабільність [48].

- Розробка індивідуальних планів: Банки розробляють індивідуальні плани відновлення для позичальників на основі їхньої фінансової ситуації та потреб. Ці плани можуть включати в себе зміни умов кредиту, а також рекомендації щодо керування фінансами [48].

- Співпраця та комунікація: Важливо співпрацювати з позичальниками та забезпечувати відкриту комунікацію для вирішення проблем та досягнення спільних рішень [48].

Рефінансування та переструктуризація дозволяють позичальникам отримати додатковий час та можливість відновити свою фінансову стабільність, тим самим допомагаючи банкам уникнути більших збитків від неплатоспроможності клієнтів.

5. Судове відшкодування та стягнення заборгованості:

Судове відшкодування та стягнення заборгованості є важливим етапом в управлінні проблемними кредитами. Цей процес передбачає використання правових засобів для відшкодування боргу, який неплатоспроможні позичальники не виплачують [41].

Використання судових процедур для відшкодування заборгованості:

- Судові позови: Банки та фінансові установи можуть подавати позови до суду для відшкодування заборгованості від неплатоспроможних позичальників.

Судові процедури дозволяють банкам вимагати погашення боргу у відповідності до встановлених законом правил.

- Екзекуція майна: У випадках, коли позичальник не виконує рішення суду, банки можуть ініціювати екзекуцію майна позичальника для відшкодування заборгованості. Це може включати в себе продаж нерухомості, майна або інших активів позичальника.

Працевлаштування внутрішнього відділу по стягненню:

- Внутрішній відділ по стягненню: Багато банків створюють внутрішні відділи по стягненню для ефективного відшкодування заборгованості. Ці відділи спеціалізуються на взаємодії з неплатоспроможними клієнтами та пошуку шляхів вирішення проблем.

- Переговори з боржниками: Внутрішні відділи по стягненню можуть проводити переговори з боржниками щодо можливостей рефінансування, переструктуризації кредиту або інших способів відшкодування заборгованості. Метою є досягнення угоди, яка задовольнила б обидві сторони.

Судове відшкодування та стягнення заборгованості допомагає банкам та фінансовим установам зменшити збитки, які виникають внаслідок неплатоспроможності позичальників. Важливо враховувати всі правові та етичні аспекти у цьому процесі та дотримуватися законодавства, щоб забезпечити справедливе та законне стягнення заборгованості [48].

6. Управління асетами:

Управління асетами є важливою складовою стратегії управління проблемними кредитами, особливо коли банк або фінансова установа стикається з неплатоспроможними клієнтами. Цей процес передбачає оптимальне використання неплатоспроможних активів, які банк може одержати в результаті неплатоспроможності клієнтів [55].

Розробка стратегій продажу або управління неплатоспроможними активами:

- Оцінка активів: Перший крок полягає в оцінці неплатоспроможних активів, таких як нерухомість, власність, автомобілі, інша майнова цінність. Важливо визначити їхню поточну ринкову вартість та потенційну прибутковість.

- Розробка стратегій продажу: Банк розробляє стратегію продажу або відчуження активів. Це може включати в себе проведення аукціонів, продаж через різні канали або найм зовнішніх консультантів для максимізації виручки.

- Управління нерухомістю: Якщо серед неплатоспроможних активів є нерухомість, банк повинен управляти нею, включаючи її обслуговування, підтримку та поточний ремонт. Метою є збереження вартості цих активів.

- Мінімізація витрат: Під час управління асетами важливо мінімізувати витрати, пов'язані з підтримкою та продажем активів. Це включає в себе оптимізацію процесів та зменшення адміністративних витрат.

- Законні аспекти: Важливо враховувати всі законні аспекти при управлінні неплатоспроможними активами, включаючи правила продажу, оподаткування та права власності.

Управління асетами допомагає банкам та фінансовим установам оптимально використовувати неплатоспроможні активи та зменшити збитки, які виникають внаслідок неплатоспроможності клієнтів. Також це сприяє максимізації виручки від продажу активів та збереженню їхньої вартості.

7. Оцінка ризиків та стрес-тестування:

Оцінка ризиків та стрес-тестування є важливими інструментами для управління проблемними кредитами та оцінки стійкості банку або фінансової установи до різних негативних сценаріїв [56].

Використання сценаріїв стрес-тестування:

- Розробка сценаріїв: Банки розробляють різні сценарії стрес-тестування, які відображають можливі негативні ситуації. Це може бути рецесія, зростання процентних ставок, крах фінансового ринку тощо.

- Оцінка впливу на портфель кредитів: За допомогою сценаріїв стрес-тестування, банки оцінюють, як ці сценарії можуть вплинути на їхній кредитний портфель. Це включає в себе оцінку можливої збитковості та ризиків.

- Планування ризиків: На основі результатів стрес-тестування, банки розробляють плани для зменшення ризиків та підвищення стійкості. Це може включати в себе збільшення капіталу, зменшення ризикових позицій, підвищення рівня резервів тощо.

- Звітність і комунікація: Банки зазвичай звітують про результати стрес-тестування регуляторам та громадськості. Це частина відкритої комунікації щодо фінансової стійкості.

Стрес-тестування допомагає банкам оцінити свою здатність витримувати негативні економічні умови і підготуватися до можливих ризиків. Воно є важливим інструментом для управління проблемними кредитами та забезпечення фінансової стійкості банку [56].

8. Співпраця з боржниками:

Співпраця з боржниками є важливою складовою стратегії управління проблемними кредитами. Вона передбачає активне спілкування та взаємодію банку чи фінансової установи з боржниками, які знаходяться в складній фінансовій ситуації.

Активне спілкування з боржниками:

- Емпатія та розуміння: Важливо підходити до спілкування з боржниками з розумінням і емпатією. Багато боржників можуть переживати фінансові труднощі, і їм потрібна підтримка та розуміння.

- Переговори та розробка планів: Спілкування з боржниками включає в себе проведення переговорів для розробки індивідуальних планів відновлення. Ці плани можуть включати в себе переговори щодо рефінансування, переструктуризації кредиту, або інших способів погашення боргу [57].

- Співпраця та комунікація: Важливо підтримувати відкриту комунікацію з боржниками і спільно шукати альтернативні шляхи вирішення проблем. Це може включати в себе розгляд різних варіантів та рекомендації щодо керування фінансами.

- Підтримка та консультування: Банки та фінансові установи можуть надавати позичальникам підтримку та консультування щодо фінансового планування та управління боргами.

Співпраця з боржниками сприяє знаходженню конструктивних рішень та допомагає боржникам відновити фінансову стабільність. Вона також допомагає банкам та фінансовим установам зменшити ризики та збитки, пов'язані з проблемними кредитами.

9. Технології та аналітика даних:

Використання сучасних технологій та аналітики даних є важливим аспектом управління проблемними кредитами. Технології, такі як штучний інтелект, машинне навчання та аналітика даних, допомагають банкам та фінансовим установам ефективно виявляти ризики та аномалії в кредитних портфелях.

Використання сучасних технологій:

- Штучний інтелект (ШІ): ШІ може використовуватися для автоматизованого аналізу великих обсягів даних та виявлення патернів, що вказують на можливі ризики. Наприклад, системи ШІ можуть виявляти підозрілі транзакції або вказувати на можливу неплатоспроможність клієнтів.

- Машинне навчання (МН): Машинне навчання дозволяє розробляти моделі прогнозування ризиків на основі історичних даних та інших факторів. Це допомагає приймати рішення щодо кредитних заявок, рейтингу клієнтів та ризикових позицій.

Аналітика даних:

- Виявлення аномалій: Аналітика даних дозволяє виявляти аномалії та несподівані зміни в кредитних портфелях, що можуть бути ознаками проблемних кредитів. Це раннє виявлення допомагає банкам реагувати швидше та зменшити збитки.

- Прогнозування ризиків: Аналітика даних дозволяє банкам розробляти моделі для прогнозування ризиків та оцінки кредитного ризику. Це допомагає

приймати управлінські рішення та планувати стратегії управління проблемними кредитами.

Використання сучасних технологій та аналітики даних допомагає банкам та фінансовим установам покращити ефективність управління ризиками та зменшити збитки, пов'язані з проблемними кредитами. Також це сприяє швидшому реагуванню на зміни в фінансовому ринку та покращенню стратегій управління.

10. Освіта та навчання персоналу:

Освіта та навчання персоналу є ключовими елементами успішного управління проблемними кредитами. Постійне навчання та підвищення кваліфікації персоналу допомагають забезпечити, що вони завжди будуть в курсі найновіших методів та стратегій управління ризиками.

Постійне навчання та підвищення кваліфікації персоналу:

- Актуалізація знань: Фінансова сфера постійно змінюється, і нові методи та інструменти постійно виникають. Персонал повинен мати можливість оновлювати свої знання та навички, щоб відповідати новим викликам.

- Навчальні програми: Банки та фінансові установи можуть організувати навчальні програми, семінари, вебінари та тренінги для свого персоналу. Ці програми можуть охоплювати різні аспекти управління проблемними кредитами, включаючи аналіз кредитного ризику, стратегії відновлення, аналітику даних тощо.

- Сертифікація та акредитація: Деякі фахівці можуть пройти сертифікацію або отримати акредитацію в галузі управління проблемними кредитами. Це допомагає підтвердити їхню кваліфікацію та компетентність.

- Внутрішнє навчання: Банки можуть розробляти внутрішні програми навчання та менторські програми, щоб передавати знання та досвід більш досвідчених фахівців молодшому персоналу.

Постійне навчання та підвищення кваліфікації персоналу допомагають банкам та фінансовим установам залишатися конкурентоспроможними та ефективними в управлінні проблемними кредитами. Це також сприяє

зменшенню ризиків та збитків, пов'язаних з проблемними кредитами, та підвищує професійну компетентність персоналу.

Успішне управління проблемними кредитами вимагає поєднання цих методів та стратегій, а також адаптацію до змін у фінансовому середовищі та економіці. Розвинені та сучасні підходи дозволяють банкам та фінансовим установам знизити ризик неплатоспроможності та підтримувати стабільність в своєму бізнесі [40].

1.3 Роль регуляторів та наглядових органів у контролі над проблемними кредитами

Регулятори та наглядові органи грають важливу роль у забезпеченні стабільності та надійності фінансової системи в будь-якій країні. Їхні завдання і функції включають в себе наступне [54]:

1. Встановлення регуляторних стандартів: Регулятори встановлюють регуляторні стандарти та вимоги для фінансових установ, включаючи банки. Ці стандарти визначають, яким чином банки мають вести свою діяльність, включаючи управління кредитним портфелем. Вони включають в себе вимоги до капіталу, ліквідності, резервів та процедур управління ризиками [52].

2. Нагляд та моніторинг: Регулятори відповідають за нагляд за фінансовими установами, включаючи оцінку їхньої фінансової стійкості та управління ризиками. Вони перевіряють, чи дотримуються банки регуляторних вимог, і проводять аудити та інспекції для виявлення порушень.

3. Захист інтересів депозитаріїв: Регулятори гарантують депозитаріям (особам, які здійснюють вклади в банки) захист їхніх фінансових інтересів. Вони можуть створювати гарантійні фонди або інші механізми для відшкодування втрат депозитаріїв у випадку банкрутства банку чи неплатоспроможності [53].

4. Регулярні звіти і звітність: Банки зобов'язані надавати регуляторам регулярні звіти та фінансову звітність, включаючи інформацію про стан їхнього

кредитного портфеля та ризику. Ці звіти дозволяють регуляторам моніторити фінансовий стан банку та вчасно виявляти проблемні кредити.

5. Застосування санкцій: У разі виявлення порушень або недотримання регуляторних вимог, регулятори можуть застосовувати санкції проти банків. Це може включати штрафи, вимоги до зменшення ризикових позицій, відсторонення керівництва банку чи навіть відкликання банківської ліцензії.

6. Підтримка в кризових ситуаціях: Регулятори можуть вживати заходів для підтримки банків у складних ситуаціях, зокрема під час фінансових криз. Вони можуть надавати ліквідність, організовувати реструктуризацію або управління кризовими ситуаціями для забезпечення стабільності фінансової системи.

Регулятори та наглядові органи грають важливу роль у контролі над проблемними кредитами, забезпечуючи дотримання вимог та стандартів, надійність банків та захист інтересів депозитаріїв. Їхні дії спрямовані на забезпечення фінансової стабільності та надійності банківської системи.

У контексті українського фінансового ринку, регуляторами є Національний банк України (НБУ) та Комісія з регулювання фінансових послуг ринку (КРФПР), або як її ще називають, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). Ці органи відповідають за регулювання та нагляд за банками та фінансовими установами на території України.

Національний банк України є головним регулятором банківської системи та має на меті забезпечення стабільності фінансової системи країни. Він встановлює регуляторні стандарти та вимоги для банків, включаючи управління кредитним портфелем та контроль за проблемними кредитами. Крім того, НБУ здійснює нагляд за банками, перевіряючи їхню фінансову стійкість та дотримання регуляторних вимог.

Комісія з регулювання фінансових послуг ринку відповідає за регулювання та нагляд за небанківськими фінансовими установами, включаючи страхові та інвестиційні компанії. Вона також встановлює стандарти та вимоги для цих установ щодо управління кредитним портфелем та контролю за ризиками.

У своїх функціях регулятори забезпечують захист інтересів депозитаріїв, встановлюючи гарантійні фонди або інші механізми для компенсації втрат у разі банкрутства банків. Вони також здійснюють моніторинг та аналіз фінансової звітності банків, включаючи інформацію про проблемні кредити, для забезпечення стабільності фінансової системи та реагування на ризики.

Таким чином, Національний банк України та Комісія з регулювання фінансових послуг ринку виступають як ключові регулятори та наглядові органи, які забезпечують контроль над проблемними кредитами на фінансовому ринку України.

У своїх функціях регулятори та наглядові органи встановлюють стандарти, контролюють виконання регуляторних вимог, надають ліцензії на здійснення фінансової діяльності, а також моніторять фінансову стійкість та дотримання принципів ризик-орієнтованого управління у фінансових установах. Це дозволяє забезпечити ефективне управління проблемними кредитами та запобігти системним ризикам для фінансової стабільності країни.

Обидва органи забезпечують захист інтересів депозитаріїв та здійснюють нагляд за фінансовою стійкістю установ, встановлюють регуляторні вимоги та вимагають регулярної звітності від фінансових установ. Вони також можуть застосовувати санкції у випадку порушень та надають підтримку у кризових ситуаціях, що допомагає зберегти стабільність фінансової системи.

В цілому, дії регуляторів та наглядових органів спрямовані на забезпечення ефективного контролю над проблемними кредитами, зменшення системних ризиків та збереження фінансової стабільності країни.

2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ БАНКІВ

2.1 Теоретичні засади управління проблемними кредитами в банківському секторі

У світлі сучасних викликів та нестабільності фінансових ринків важливим є ретельний аналіз та розуміння кредитного ринку як ключового елементу економічного розвитку. Для цього дослідження обрано системний та структурний підходи як теоретичні рамки, що надають можливість глибше зрозуміти складні взаємозв'язки та внутрішню організацію кредитного ринку.

Системний підхід дозволяє розглядати ринок як цілісну систему, а структурний підхід спрямований на аналіз внутрішньої організації окремих компонентів цієї системи. Ця комбінація підходів дозволяє отримати повніше уявлення про функціонування кредитного ринку та виявити ключові фактори, що визначають його стан [43].

Системний підхід в дослідженні використовується для аналізу кредитного ринку як складної системи, в якій елементи взаємодіють та впливають один на одного, утворюючи цілісний образ. Основна ідея полягає в розгляді всіх аспектів ринку як взаємопов'язаних елементів, а не ізольованих явищ [43].

Системний підхід передбачає визначення ключових елементів кредитного ринку, таких як банки, позичальники, регулюючі органи, та вивчення їх взаємодій. Аналіз здійснюється на різних рівнях: макрорівень - для визначення впливу загальноекономічних чинників, мезорівень - для вивчення ролі окремих секторів економіки, та мікрорівень - для аналізу внутрішньої організації банків та їх клієнтів[44].

Структурний підхід спрямований на вивчення внутрішньої організації та взаємозв'язків окремих компонентів системи. У контексті кредитного ринку, структурний підхід передбачає аналіз організаційної структури банків, їх кредитної політики, а також структури позикового портфеля [46].

На рівні банківських установ вивчаються внутрішні механізми прийняття рішень з надання кредитів, стратегії управління ризиками, а також ступінь автоматизації процесів кредитування. Структурний підхід дозволяє виявити слабкі та сильні сторони банківської системи та впливати на покращення їхньої ефективності.

Системний і структурний підходи не виключають один одного, а взаємодіють, створюючи комплексний підхід до дослідження. Системний аналіз дозволяє визначити широкий вплив зовнішніх чинників на кредитний ринок, в той час як структурний аналіз глибше вдаватися в внутрішні механізми функціонування банків та інших фінансових установ [46].

Такий синергетичний підхід дозволяє отримати повніше розуміння ситуації на кредитному ринку, виявити ключові взаємозв'язки та взаємовплив елементів системи, а також визначити ефективні напрямки для подальших досліджень та розробки стратегій відновлення кредитного ринку України.

Використання комбінації системного та структурного підходів дозволяє забезпечити комплексне та глибоке дослідження кредитного ринку, враховуючи як зовнішні, так і внутрішні фактори, які впливають на його стан та відновлення після воєнного конфлікту. Застосування цих підходів становить фундамент для розробки ефективних стратегій відновлення фінансової стабільності та розвитку кредитного ринку.

Модель фінансової стабільності

Для глибшого розуміння динаміки фінансової стабільності в контексті кредитного ринку, використовується модель, що охоплює широкий спектр факторів та їх взаємодії. В основі цієї моделі лежить системний підхід, що дозволяє розглядати різні складові фінансової системи як взаємозалежні та взаємодіючі елементи.

Економічні фактори: Модель враховує вплив економічних змін на кредитний ринок, такі як зростання або зменшення виробництва, зміни у рівні безробіття, інфляційний тиск тощо [47].

Політичні чинники: Оскільки фінансові ринки є чутливими до політичних подій, модель включає аналіз впливу політичних ризиків, зокрема військового конфлікту, на стабільність фінансової системи.

Валютні та ринкові ризики: Особлива увага приділяється вивченню ризиків, пов'язаних із змінами валютних курсів та коливаннями на фінансових ринках.

Ця модель ставить своєю метою виявлення можливих кризових точок та розробку стратегій для забезпечення фінансової стабільності у відповідь на змінні умови економічного та політичного середовища.

Модель реформування банківського сектору

В аналізі ефективності реформ у банківському секторі використовується структурний підхід. Модель передбачає аналіз етапів та взаємодії різних чинників, що впливають на процес відновлення та стабілізації банківської системи.

Оцінка стану банківської системи: Аналізується поточний стан банківської системи, включаючи її фінансові показники, рівень кредитування, та ризики, пов'язані з несплатою кредитів.

Стратегії реформування: Розробляються конкретні стратегії для впровадження реформ, які охоплюють рекапіталізацію, реструктуризацію неплатоспроможних активів та поліпшення регулятивного середовища.

Взаємодія з міжнародними фінансовими інституціями: Аналізується можливість та переваги співпраці з міжнародними фінансовими організаціями для забезпечення підтримки та фінансування під час процесу реформування.

Обидві моделі спрямовані на надання цільових рекомендацій щодо забезпечення стійкості кредитного ринку та відновлення функціональності банківської системи в умовах зовнішніх викликів. Далі розглянемо конкретні етапи аналізу цих моделей та їхній практичний вплив на дослідження.

2.2 Методичні аспекти моделювання та прогнозування управління проблемними кредитами банківського сектору

Ефективне дослідження кредитного ринку та банківського сектору вимагає дбайливого вибору методів, які забезпечать об'єктивність та репрезентативність отриманих результатів. Використані методи включають аналіз фінансових звітів, емпіричні методи та експертні опитування.

Одним із ключових методів дослідження є аналіз фінансових звітів, зокрема Національного банку України, комерційних банків та інших фінансових інституцій. Цей підхід дозволяє отримати системний огляд стану кредитного ринку, розкриваючи ключові фінансові показники та динаміку ринку.

Аналіз ліквідності: Спрямований на вивчення здатності банківської системи задовольняти потреби в грошових ресурсах та уникнення фінансових труднощів.

Оцінка якості кредитного портфеля: Дозволяє визначити ризики та можливості в плані відшкодування кредитів, а також оцінити розподіл активів за різними категоріями позикодавців.

Аналіз фінансової стабільності: Виявлення показників, які свідчать про стійкість фінансової системи до зовнішніх шоків та стрес-тестування фінансових інститутів.

Дослідження кредитного ринку потребує об'єктивних даних для формування детального розуміння його функціонування. Емпіричні методи, такі як статистичний та порівняльний аналіз, стають ефективними інструментами для отримання конкретних даних та обґрунтування результатів.

Статистичний аналіз: Використовується для обробки та інтерпретації числових даних, які охоплюють різні аспекти кредитного ринку.

Порівняльний аналіз: Дозволяє встановити паралелі між різними сегментами ринку, визначити тенденції та виявити відмінності.

Експертне висвітлення є ключовим для збору кваліфікованої думки та отримання відгуків від представників Національного банку, комерційних банків

та економічних експертів. Цей метод враховує суб'єктивний вигляд фахівців на стан кредитного ринку та банківського сектору.

Проведення експертних опитувань: Залучення фахівців для оцінки пріоритетів, ідентифікації ризиків та надання рекомендацій для поліпшення ситуації.

Врахування кваліфікації експертів: Забезпечення високого рівня кваліфікації та досвіду експертів для максимально об'єктивного аналізу.

Для аналізу індивідуального впливу факторної ознаки на результуючу ознаку використовується функціонал Excel. Процес включає наступні етапи:

1. Побудова точкової діаграми:

- Для цього обирається масив даних факторної ознаки по осі абсцис та масив даних результуючої ознаки по осі ординат.

2. Додавання ліній трендів:

- Додаються лінії трендів, які можуть бути представлені різними функціональними формами, такими як експоненційна, лінійна, логарифмічна, поліноміальна та степенева.

3. Обчислення рівня апроксимації R^2 :

- Для кожної лінії тренду обчислюється рівень апроксимації R^2 , який вказує на ступінь відповідності моделі даним.

4. Вибір оптимальної моделі:

- Серед всіх побудованих ліній трендів вибирається та аналізується та, рівень апроксимації (R^2) якої є найвищим.

Такий підхід дозволяє враховувати різні форми функцій тренду та обирати ту, яка найкраще відображає залежність між факторною та результуючою ознаками. Критерієм вибору є рівень апроксимації, який вказує на якість підгонки моделі до даних.

$$R^2 \rightarrow \max \quad (2.1)$$

Модель для формалізації індивідуального впливу показників кредитного портфеля та доходів банківського сектору України обирається на основі найвищого рівня апроксимації. У разі, якщо рівень апроксимації R^2 менше 0,5

хоча б для одного показника, проводиться перехід до другої частини дослідження. Ця частина включає в себе побудову двофакторної моделі степеневі функції.

Використання степеневі функції в фінансових дослідженнях за допомогою економіко-математичного моделювання є популярним підходом. Це пояснюється тим, що за допомогою цієї функції можна формалізувати нелінійні процеси, які часто виявляються в фінансово-економічних явищах. При цьому степенева функція дозволяє адекватно враховувати нелінійні аспекти у фінансових явищах і забезпечує гнучкість у моделюванні.

Рівняння двофакторної степеневі функції для аналізу впливу факторів на доходи банківського сектору України має наступний вигляд:

$$BI = a_0 * CP^{a_1} * NPL^{a_2} \quad (2.2)$$

де:

BI – Banking Incomes, що визначає доходи банківського сектору України (результуюча ознака) у мільярдах гривень;

CP – Credit Portfolio, представляє собою сукупний кредитний портфель банків України (факторна ознака) у мільярдах гривень;

NPL – Non-Performing Loans, що відображає обсяг непрацюючих кредитів банків України (факторна ознака) у мільярдах гривень;

a_0 – константа, що представляє собою значення результуючої ознаки при всіх факторних ознаках, рівних 1;

a_1 та a_2 – коефіцієнти регресії або коефіцієнти еластичності, що відображають вплив кредитного портфеля та непрацюючих кредитів відповідно на доходи банків.

Це рівняння дозволяє оцінити вплив кредитного портфеля та непрацюючих кредитів на доходи банківського сектору, враховуючи нелінійність цих взаємозв'язків.

Метод формалізації даних, використаний в даному дослідженні, базується на логарифмуванні результуючого показника (доходів банківського сектору України) за допомогою логарифмічної функції натурального логарифму.

$$\ln BI = \ln a_0 + a_1 \ln CP + a_2 \ln NPL \quad (2.3)$$

де \ln – натуральний логарифм.

Формула (2.3) використовує логарифмування для аналізу впливу факторних ознак, таких як сукупний кредитний портфель (CP) та обсяг непрацюючих кредитів (NPL), на доходи банків.

Далі потрібно включити процес прогнозування показників якості кредитного портфеля банківського сектору України. Прогнозування є важливим інструментом для вивчення динаміки фінансово-економічних явищ. Мета полягає в виділенні тенденцій економічної динаміки, а не лише в досягненні максимальної точності прогнозування якості кредитного портфеля.

Екстраполяція обрана як метод прогнозування, що ґрунтується на аналізі трендів. Цей метод передбачає перенесення існуючої тенденції динамічного ряду на майбутні періоди. Використовуючи математичну формалізацію рівняння тренду, дослідник може врахувати та екстраполювати швидкість змін у часовому або динамічному ряді.

Такий підхід дозволяє зосередитися на виявленні тенденцій та розумінні економічної динаміки, забезпечуючи зручний метод прогнозування для подальшого вдосконалення управління проблемними кредитами банків.

$$y_1, y_2, \dots, y_t, \quad (2.4)$$

де t – порядковий номер рівня динамічного ряду, при чому $t = \overline{1; n}$, n – кількість членів динамічного ряду [52, с. 400].

Тоді функція тренду в загальному вигляді матиме вигляд:

$$\hat{y}_t = f(t_1, t_2, \dots, t_n) \quad (2.5)$$

Щоб забезпечити достовірність прогнозу і визначити його надійність, використовується аналіз довірчих інтервалів. Довірчі інтервали враховують максимальний розмах варіації прогнозного показника, враховуючи як рівняння тренду, так і коливання спостережуваних значень динамічного ряду. Для визначення меж коливання спостережуваного прогнозного значення від тренду

використовується стандартна похибка прогнозного значення функції тренду (Se), яку розраховують за формулою:

$$Se = \sqrt{\sum \frac{(y_t - \hat{y}_t)^2}{n-2}} \quad (2.6)$$

де y_t та \hat{y}_t - відповідно значення фактичного і розрахованого за рівнянням тренду членів динамічного ряду, а n - кількість членів динамічного ряду. Ця стандартна похибка враховується при обчисленні довірчих інтервалів для гарантування статистичної значущості прогнозу.

У контексті трендового аналізу визначення довірчих інтервалів виконується з урахуванням подвійної стандартної похибки для відповідного прогнозного значення. Нижній довірчий інтервал прогнозу для досліджуваного показника розраховується за допомогою формули:

$$\hat{y}_t + L - 2Se \quad (2.7)$$

де $\hat{y}_t + L$ представляє прогнозне значення показника, розраховане за рівнянням тренду протягом кожного з L періодів прогнозу. Порядковий номер прогнозного року обчислюється за формулою $L = \bar{n} + 1 + m$, де \bar{n} - кількість членів динамічного ряду, а m - кількість членів прогнозного періоду.

Верхній довірчий інтервал прогнозу обчислюється за формулою:

$$\hat{y}_t + L + 2Se \quad (2.8)$$

Зазначимо, що з ймовірністю 95%, прогнозне значення показника буде знаходитися в межах визначеного довірчого інтервалу:

$$\hat{y}_t + L \in [\hat{y}_t + L - 2Se; \hat{y}_t + L + 2Se] \quad (2.9)$$

Узагальнюючи, в рамках трендового аналізу для забезпечення достовірності прогнозу використовуються довірчі інтервали, розраховані з урахуванням подвійної стандартної похибки для відповідного прогнозного значення. Нижній і верхній довірчі інтервали обчислюються за відповідними формулами, де подвійна стандартна похибка ($2Se$) враховує коливання спостережуваних значень та рівняння тренду. Застосування такого підходу дає можливість стверджувати, що прогнозне значення показника з ймовірністю 95% перебуватиме в межах визначеного довірчого інтервалу.

3. ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЙ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ

3.1 Моніторинг якості кредитного портфеля банківської системи України

Моніторинг якості кредитного портфеля є важливою складовою діяльності банківської системи України, а також має ключовий вплив на фінансову стійкість та довгостроковий успіх фінансових установ. Цей процес спрямований на постійне визначення рівня ризику та оцінку якості кредитних активів, забезпечуючи ефективне управління фінансовими ресурсами та мінімізацію можливих збитків. Декілька ключових аспектів моніторингу якості кредитного портфеля в українських банках включають [57]:

1. Класифікація активів: Банки використовують систему класифікації, яка дозволяє розділити кредити на різні категорії в залежності від рівня ризику. Серед таких категорій можуть бути стандартні, проблемні або браковані кредити. Це дозволяє банкам ідентифікувати та відстежувати ризиковані сегменти кредитного портфеля.

2. Визначення резервів на покриття збитків: Банки встановлюють резерви на покриття можливих збитків від неплатоспроможності позичальників. Це може виконуватися за внутрішніми методами кожного банку або відповідно до вимог регуляторів.

3. Аналіз та відстеження кредитних показників: Банки регулярно аналізують різні показники, такі як рівень неплатоспроможності, прострочені платежі, показники збитків тощо. Це дозволяє відстежувати тенденції та своєчасно ідентифікувати можливі проблеми в кредитному портфелі.

4. Ефективність стрес-тестування: Банки проводять стрес-тестування, щоб оцінити, як кредитний портфель реагує на різні економічні сценарії та несприятливі умови. Це дозволяє передбачити можливі ризики та приймати відповідні заходи.

5. Система раннього попередження: Важливим елементом є впровадження систем раннього виявлення, які дозволяють вчасно виявляти ознаки проблем в кредитному портфелі та приймати необхідні заходи для їх вирішення.

Ці заходи спрямовані на підтримку стабільності банківської системи України та забезпечення її ефективного функціонування в умовах змінного фінансового середовища [57].

В розділі емпіричної оцінки даного дослідження, ефективність кредитного моніторингу стає ключовим чинником для визначення якості кредитного портфеля банку. Цей процес виявляє прямий вплив на структуру портфеля, зокрема на частку проблемних кредитів. На фоні останніх років спостерігається значне зменшення частки непрацюючих кредитів у банках України, що можна пояснити впровадженням нових методів визначення типу цих кредитів [58].

За даними Національного банку України (НБУ) [62], частка проблемних кредитів в українських банках скоротилася з 41% на початку 2021 року до 30% на початку 2022 року. Однак, незважаючи на це поліпшення, важливо ретельно аналізувати структуру непрацюючих кредитів та їх вплив на фінансові показники банків.

На сьогодні банки визнають всі непрацюючі кредити, а рівень резервування за ними продовжує зростати, перевищуючи 100%. Це свідчить про те, що вплив непрацюючих кредитів на капітал та прибутковість банків залишається невеликим. Однак, слід приділяти увагу структурі непрацюючих кредитів, зокрема за типами позичальників.

Динаміка та структура кредитних операцій банків за роки 2017-2021 рр. показують різні тенденції в різних секторах. Міжбанківський сектор має низьку частку проблемних кредитів, що становить лише 0,84% на початку 2022 року [62]. У той час, частка непрацюючих кредитів корпоративному сектору та фізичним особам залишається високою, і не зважаючи на певне зменшення, викликає необхідність уважного аналізу (табл. 3.1).

Важливо відзначити, що частка непрацюючих кредитів фізичним особам майже вдвічі зменшилася, складаючи 16,86% на початку 2022 року. Однак, це зменшення не є настільки значущим, як у міжбанківському секторі. Частка непрацюючих кредитів корпоративному сектору також зменшилася, але залишається високою на рівні 36,10% на початку 2022 року.

Таблиця 3.1 – Динаміка та структура кредитних операцій банків України за роки 2018-2023 рр. з вказівкою частки непрацюючих кредитів за видами кредитів та загальною структурою

Активна операція	Усього					
	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023
Кредитні операції:						
Кредити корпоративному сектору	892 900	959 601	847 259	795 405	835 658	847 586
непрацюючі кредити	500 263	535 770	456 074	371 157	301 665	363 321
частка непрацюючих кредитів, %	56,03	55,83	53,83	46,66	36,10	42,87
Кредити фізичним особам (включно із ФОП)	174 448	202 202	214 252	208 383	256 291	224 260
непрацюючі кредити	93 353	93 086	73 077	58 230	43 210	68 272
частка непрацюючих кредитів, %	53,51	46,04	34,11	27,94	16,86	30,44
Міжбанківські кредити, депозити (за виключенням коррахунків)	22 046	28 888	31 368	34 057	30 581	36 917
непрацюючі кредити	1 372	1 073	946	984	256	4
частка непрацюючих кредитів, %	6,22	3,71	3,02	2,89	0,84	0,01
Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування	1 519	2 867	4 717	11 734	27 037	24 800
непрацюючі кредити	10	838	683	0	0	507
частка непрацюючих кредитів, %	0,69	29,22	14,48	0,00	0,00	2,04
Всього кредитів	1 090 914	1 193 558	1 097 595	1 049 579	1 149 567	1 133 563
непрацюючі кредити	594 999	630 767	530 780	430 371	345 131	432 105
частка непрацюючих кредитів, %	54,54	52,85	48,36	41,00	30,02	38,12

Джерело: сформовано і розраховано на основі[62,68]

Протягом періоду від 2018 до 2023 року спостерігався загальний зростання обсягу кредитів в українському банківському секторі, що досягнув 1 133 563 мільйони. Динаміка кредитів корпоративному сектору та фізичним особам

показала зростання, проте спостерігається коливання в окремі роки (рис. 3.1). Важливо відзначити, що частка непрацюючих кредитів у корпоративному секторі збільшилася з 56% в 2018 році до 42,87% в 2023 році.

Кредити фізичним особам також зросли, але відзначається спадом в частці непрацюючих кредитів, з 53,51% в 2018 році до 30,44% в 2023 році. Міжбанківські кредити і депозити показують збільшення, при цьому частка непрацюючих кредитів залишається низькою. Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування також збільшилися, але відзначається відносною стабільністю частки непрацюючих кредитів.

Найважливішим аспектом є загальне зменшення загальної частки непрацюючих кредитів з 54,54% в 2018 році до 38,12% в 2023 році. Це може свідчити про певне покращення кредитного портфеля банків та зниження ризиків неплатоспроможності.

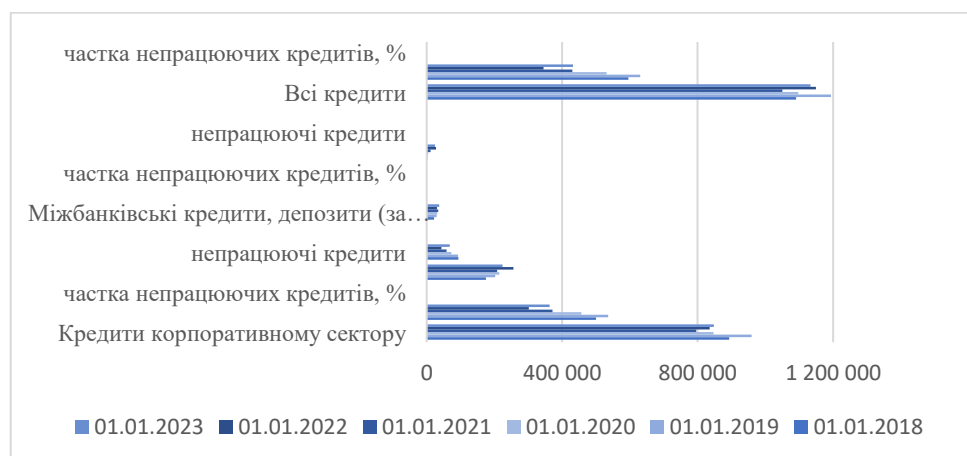

Рисунок 3.1 – Динаміка обсягів виданих кредитів та непрацюючих кредитів корпоративному сектору та фізичним особам за 2018–2023 рр.

Джерело: складено і проведено розрахунки на основі [62].

Дослідження фінансового стану банківської системи України є важливим компонентом аналізу фінансової стійкості та діяльності цього ключового сектору економіки. Представлена нижче таблиця 3.2 містить ключові показники активів та пасивів банків за період з 2018 до 2023 року. Аналіз цих даних дозволить визначити тенденції та фінансові характеристики банківської системи в різні періоди.

Таблиця 3.2 - Фінансовий стан банківської системи України (в мільйонах гривень)

Назва показника	Період					
	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.10.2023
Кількість діючих банків	82	77	75	73	71	63
з них: з іноземним капіталом	38	37	35	33	33	28
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	18	23	23	23	23	20
Активи	1 333 831	1 359 703	1 493 298	1 822 841	2 053 232	2 647 624
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	1 839 958	1 910 614	1 981 594	2 205 915	2 358 324	3 005 073
Готівкові кошти	44 099	46 941	56 304	73 174	75 375	68 804
Банківські метали	344	344	369	572	384	144
Кошти в НБУ	37 357	35 549	76 126	37 615	34 973	201 934
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	96 280	86 748	118 237	176 041	172 868	320 795
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	28 350	33 699	34 995	50 376	60 096	65 620
Кредити надані клієнтам	1 036 745	1 118 860	1 033 430	960 597	1 065 347	1 001 014
кредити, що надані органам державної влади	1 517	2 865	4 724	11 641	26 973	19 670
кредити, що надані суб'єктам господарювання	864 412	919 071	821 936	749 335	795 513	765 748
кредити, що надані фізичним особам	170 774	196 859	206 737	199 561	242 633	215 545
кредити, надані небанківським фінансовим установам	42	66	33	60	228	50
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	425 803	480 615	539 466	791 373	829 887	1 235 776
Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	511 062	556 445	492 229	388 477	308 349	362 150
Пасиви	1 333 831	1 359 703	1 493 298	1 822 841	2 053 232	2 647 624
Капітал	161 108	154 960	199 921	209 460	255 514	310 824
з нього: статутний капітал	495 377	465 532	470 712	479 932	481 535	404 719
Зобов'язання банків	1 172 723	1 204 743	1 293 377	1 613 381	1 797 718	2 336 800
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	50 240	42 178	23 912	24 235	24 948	6 197
Кошти суб'єктів господарювання	403 955	406 367	498 157	646 491	758 434	1 101 005
Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	478 100	508 457	552 115	681 892	726 898	1 004 166
Кошти небанківських фінансових установ	22 907	23 794	26 885	34 704	41 410	53 681
Довідково:						
Рентабельність активів, %	-1,93	1,69	4,26	2,44	4,09	5,86
Рентабельність капіталу, %	-15,84	14,67	33,45	19,22	35,08	56,85

Джерело: сформовано і розраховано на основі [62,68]

За період з 2018 по 2023 рік банківська система України продемонструвала загальний розвиток та зміни в структурі активів і пасивів. Зменшення кількості банків свідчить про консолідацію галузі, а зростання рівня активів та капіталу свідчить про підвищення їхньої стійкості. Рентабельність активів та капіталу також зросли, вказуючи на ефективність діяльності банківської системи. Тенденції в розділах кредитів та вкладень свідчать про адаптацію до економічних умов та стратегічне управління ризиками.

Для подальшого аналізу та вивчення структури непрацюючих кредитів обрано 5 банків, що вирізняються найбільшими обсягами непрацюючих кредитів у своїх кредитних портфелях (з таблиці 3.3).

Таблиця 3.3 – Обсяги непрацюючих кредитів та частки NPL в кредитних портфелях обраних банків

Роки	Обсяги кредитного портфелю банків (млн. грн)	Обсяги непрацюючих кредитів (млн. грн)	Частка непрацюючих кредитів (NPL) банків, %
ПриватБанк			
2022	249621	174533	69,9
2021	245013	181196	74,0
2020	305163	239197	78,4
2019	293725	244824	83,4
2018	269532	236211	87,6
ПУМБ			
2022	59031	4201	7,1
2021	42690	4618	10,8
2020	40463	7233	17,9
2019	37864	10390	27,4
2018	34260	8613	25,1
Ідея банк			
2022	8384	3375	40,3
2021	6332	2393	37,8
2020	6331	2070	32,7
2019	4594	1302	28,3
2018	3144	578	18,4
ОщадБанк			
2022	116548	38615	33,1
2021	119537	56900	47,6
2020	140624	78112	55,5
2019	147062	98967	67,3
2018	128698	80717	62,7

Продовження таблиці 3.3

Роки	Обсяги кредитного портфелю банків (млн. грн)	Обсяги непрацюючих кредитів (млн. грн)	Частка непрацюючих кредитів (NPL) банків, %
Укргазбанк			
2022	63112	6486	10,3
2021	56536	7902	14,0
2020	48283	9243	19,1
2019	56844	8759	15,4
2018	43757	10444	23,9
Універсалбанк			
2022	29552	2529	8,6
2021	20292	3531	17,4
2020	11980	2428	20,3
2019	7033	2620	37,2
2018	4979	2440	49,0

Джерело: розраховано на основі [75,76,77,78,79,80]

1. ПриватБанк: На тлі зростання обсягу кредитного портфелю впродовж років, банк успішно знизив частку непрацюючих кредитів (NPL) з 87,6% у 2018 році до 69,9% у 2022 році, свідчачи про ефективні стратегії управління ризиками та врегулювання проблемних активів.

2. ПУМБ: Показав поліпшення в якості кредитного портфелю, знизивши частку NPL з 25,1% у 2018 році до 7,1% у 2022 році, що свідчить про позитивні зміни в стратегіях управління ризиками та кредитами.

3. Ідея банк: Стабільно зменшує частку NPL, досягаючи 40,3% у 2022 році. Тенденція до зниження проблемних активів свідчить про удосконалення стратегій управління ризиками.

4. ОщадБанк: Зменшив частку NPL з 67,3% у 2018 році до 33,1% у 2022 році, покращуючи управління ризиками та підвищуючи якість кредитного портфелю.

5. Укргазбанк: Продемонстрував покращення в якості кредитного портфелю, знижуючи частку NPL з 23,9% у 2018 році до 10,3% у 2022 році.

6. Універсалбанк: Ефективно знизив частку NPL з 49,0% у 2018 році до 8,6% у 2022 році, свідчачи про успішне управління ризиками.

Загалом банки виявили покращення в якості своїх кредитних портфелів, впроваджуючи ефективні стратегії управління ризиками. Зменшення частки непрацюючих кредитів свідчить про стабільність та ефективність банківської системи. Проте, важливо продовжувати моніторити та удосконалювати стратегії для підтримання стабільності у майбутньому.

Для більш глибокого розуміння внеску кожного банку в динаміку непрацюючих кредитів на ринку, вивчимо обсяги іпотечних кредитів у вибраних банках за п'ять останніх років. Таблиця 3.4 надає інформацію про обсяги іпотечних кредитів та рівень їх міграції в непрацюючі відповідних банків протягом років з подальшим розрахунком Recovery Rate для кожного банку.

Таблиця 3.4.- Іпотечні кредити

Роки	ПриватБанк	ПУМБ	Ідея банк	ОщадБанк	Укргазбанк	Універсалбанк
2022	3,91	103,41	1,85	1,54	10,78	32,85
2021	9,86	99,37	1,94	2,08	8,39	699,46
2020	9,57	101,41	2,14	2105,01	7,81	1208,93
2019	11,47	803,52	1,88	1803,51	5,27	1196,23
2018	12,92	1002,62	2,1	1716,53	4,93	2110,64

Джерело: сформовано і розраховано на основі [75,76,77,78,79,80]

ПриватБанк та ПУМБ відзначаються найвищими обсягами іпотечних кредитів у вибраному періоді. Універсалбанк також виявляє збільшення обсягів іпотечних кредитів, особливо в 2019 та 2020 роках. ОщадБанк та Ідея банк мають менші обсяги, проте вони стабільно зростають протягом аналізованого періоду.

Тепер розглянемо показник Recovery Rate для кожного банку, що вказує на ефективність стратегій врегулювання проблемних іпотечних кредитів. Таблиця 3.5 надає інформацію про обсяги Recovery Rate у вибраних банках за останні п'ять років.

Таблиця 3.5.- Обсяги Recovery Rate

Роки	ПриватБанк	ПУМБ	Ідея банк	ОщадБанк	Укргазбанк	Універсалбанк
2022	0,002	2,461	0,055	0,004	0,166	1,299
2021	0,005	2,152	0,081	0,004	0,106	19,809
2020	0,004	1,402	0,103	2,695	0,084	49,791
2019	0,005	7,734	0,144	1,822	0,06	45,658
2018	0,005	11,641	0,363	2,127	0,047	86,502

Джерело: сформовано і розраховано на основі [75,76,77,78,79,80]

Усі банки виявляють певний рівень відновлення (Recovery Rate) іпотечних кредитів, проте цей показник значно відрізняється між ними.

Універсалбанк має найвищий Recovery Rate в 2018 та 2020 роках, що може вказувати на ефективність їх стратегій в управлінні проблемними активами.

ПриватБанк та ПУМБ демонструють покращення відновлення іпотечних кредитів протягом років, але рівень цього показника у них залишається відносно низьким.

Аналіз найбільших банків за обсягами непрацюючих кредитів в їх кредитних портфелях вказує на загальну тенденцію покращення якості кредитних портфелів протягом останніх років. ПриватБанк, ПУМБ, Ідея банк, ОщадБанк, Укргазбанк та Універсалбанк продемонстрували певний рівень ефективності у стратегіях врегулювання проблемних кредитів. Загалом, спостережується тенденція до зниження частки непрацюючих кредитів у їхніх портфелях, що підтверджує успішність заходів управління ризиками та покращення кредитного портфеля.

3.2 Аналіз впливу наслідків російсько-української війни на обсяги та структуру проблемних кредитів банків України

Виникнення військового конфлікту на сході України у 2014 році суттєво вплинуло на фінансову систему країни, зокрема на кредитний ринок. Наслідки війни виявилися багатогранними і вплинули на різні аспекти кредитного сектору.

Крім того, військовий конфлікт породив збільшення кредитного ризику для банків. Економічні труднощі, зокрема в зоні конфлікту, призвели до того, що банки стали більш обережними при наданні кредитів, зменшуючи їх обсяги та підвищуючи процентні ставки.

Збільшення простроченої заборгованості є іншим серйозним наслідком війни. Зменшення доходів і зростання безробіття призвели до того, що підприємства та клієнти не могли вчасно погасити свої кредитні зобов'язання, що призвело до проблем для банків і загострило кредитний ризик.

Однією з основних наслідків є значне зменшення кредитної активності. Економічна нестабільність, спричинена війною, призвела до зниження обсягів виробництва та споживання. Це призвело до того, що підприємства та населення стали менше зацікавленими у залученні кредитів для розширення бізнесу чи реалізації особистих проектів. Значний ріст непрацюючих кредитів та втрати банків свідчать про складний стан справ у кредитному секторі (рис. 3.2) [63].

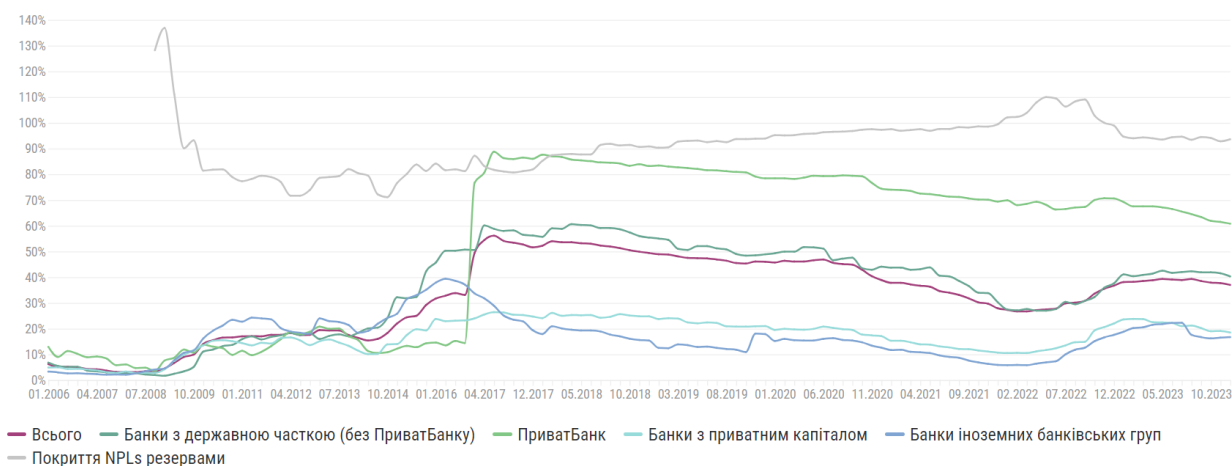

Рисунок 3.2.- Частка непрацюючих кредитів (NPL) у розрізі банківських груп, %

Джерело: сформовано і розраховано на основі [62]

Ліквідність банків також стала об'єктом значних труднощів через потребу у фінансуванні реконструкції та відновлення економіки в зоні конфлікту. Банки залежали від залучення додаткових ресурсів, зокрема від зовнішніх фінансових джерел, що спричинило зниження їхньої ліквідності.

Узагальнюючи, воєнний конфлікт вніс суттєві зміни у кредитний ринок України, позначившись на кредитній активності, ризику, простроченій заборгованості та ліквідності банків.

На тлі спаду кредитної активності банків відбувається активне нарощування їхніх вкладень у депозитні сертифікати Національного банку України (НБУ). З початку воєнного конфлікту їхні обсяги зросли вдвічі, досягнувши додаткових 100 млрд гривень. Прогнозується, що банки отримають приблизно 28 млрд гривень процентних доходів за цими депозитними

сертифікатами [64]. У зв'язку із цим, банківське кредитування економіки та державних фінансів скоротилося, відбуваючись на фоні збільшення депозитів.

Дослідження свідчить, що Національний банк України (НБУ) відіграв ключову роль у впровадженні та реалізації заходів для стабілізації кредитного ринку під час воєнного конфлікту на сході країни. Орієнтований на забезпечення фінансової стабільності та зменшення ризиків, НБУ зосередився на підтримці банківської системи.

Одним із основних заходів НБУ було розширення обсягів рефінансування для банків, що дозволило їм залучати необхідні фінансові ресурси за більш вигідними умовами та підтримувати ліквідність. Це допомагало банкам забезпечувати кредитні ресурси для своїх клієнтів та знижувати ризики неплатоспроможності.

Додатково, НБУ активно прагнув зміцнити банківський нагляд і регулювання. Здійснюючи перевірки фінансового стану банків і забезпечуючи дотримання нормативів щодо капіталізації та ліквідності, він сприяв зниженню ризику неплатоспроможності та збереженню стабільності системи.

Також НБУ спрямовував свої зусилля на поліпшення кредитного середовища та забезпечення фінансової прозорості. Шляхом впровадження реформ, спрямованих на спрощення кредитного процесу, зменшення бюрократичних перешкод та забезпечення відкритості діяльності банків, НБУ сприяв відновленню довіри клієнтів та покращенню доступу до кредитних ресурсів.

Крім того, НБУ активно підтримував впровадження програм фінансової підтримки та кредитування для підприємств, які постраждали від військового конфлікту. Це включало надання пільгових кредитів, гарантій та інших інструментів, що сприяли відновленню економіки в постраждалих районах та підтримували підприємства, що опинилися в уразливому стані через воєнні події.

Вплив воєнного конфлікту в Україні спричинив значні зміни в правовому регулюванні кредитного ринку, спрямовані на забезпечення стабільності та

ефективності кредитної системи, зменшення ризиків та підвищення довіри відомства та банківської системи взагалі.

Однією із ключових перетворень стала модернізація нормативно-правової бази, що регулює кредитну сферу. Прийняття нових законодавчих актів та внесення змін до існуючих норм було спрямовано на поліпшення контролю та регулювання кредитних відносин. Зміни охопили законодавство, що стосується банків, кредитних установ, заставних прав і інших аспектів кредитної діяльності.

Удосконалення також включало в себе впровадження нових механізмів та інструментів для підвищення прозорості кредитного ринку. Наприклад, створення центральної бази даних про кредитну історію дозволило забезпечити доступ до інформації про кредитну ситуацію позичальників та зменшити ризики неплатоспроможності.

Додатково, уряд України активно впроваджував заходи для спрощення процедур кредитування та захисту прав боржників і кредиторів. Це спрямовано на поліпшення інвестиційного клімату та привертання додаткових кредитних ресурсів.

Правова регламентація також враховувала заходи щодо протидії нелегальним схемам та фінансовій злочинності. Посилення регуляторної та наглядової діяльності було направлено на боротьбу з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму [65].

Після завершення військового конфлікту в Україні виникає важливе питання про перспективи відновлення кредитного ринку. Незважаючи на серйозні виклики, існують певні можливості для відновлення та розвитку кредитного сектору, тому є важливим:

1. Реформування та стабілізація фінансової системи: Уряд України повинен прийняти заходи для забезпечення стійкості банків та підвищення їх капіталовідповідності. Це включає проведення аудиту та оцінки активів банків, реалізацію механізмів реструктуризації неплатоспроможних кредитів та підтримку банківської системи через програми ліквідності та капіталізації.

2. Створення сприятливого інвестиційного середовища: Упровадження реформ, спрямованих на прозорість, правову стабільність та захист прав кредиторів, створить умови для притягання внутрішніх та зовнішніх інвестицій у кредитний сектор. Розширення ринку капіталу та залучення іноземних інвесторів сприятиме відновленню кредитного ринку.

3. Розвиток технологій та цифровізація: Використання сучасних фінансових технологій дозволить полегшити процеси кредитування та забезпечить ефективну обробку кредитних операцій. Цифрові рішення сприятимуть автоматизації процесу кредитування та зниженню ризиків для банків.

4. Співпраця між секторами: Уряд повинен сприяти створенню сприятливих умов для кредитування, розробляти програми підтримки підприємств та забезпечувати стабільність економічного середовища. Тісна співпраця між державними органами, банками та міжнародними фінансовими інституціями є важливою для успішного відновлення кредитного ринку.

Таблиця 3.6 надає детальний аналіз стану кредитного сектору з огляду на різні галузі економіки. Проаналізовано основні характеристики кредитів, включаючи валові працюючі кредити, міграцію кредитів у непрацюючі (NPL), частку NPL, розподіл обсягів кредитів за територіями фактичної операційної діяльності боржника, а також структуру позик з урахуванням "5-7-9%" принципу.

За аналізом виділяється декілька ключових тенденцій. Сільське господарство та оптова торгівля виявилися особливо вразливими до міграції кредитів у непрацюючі, що вимагає уважного управління ризиками у цих секторах. Готелі та "зелена" енергетика, хоча мають високий рівень NPL, також стикаються з активними бойовими діями, що є додатковим викликом для управління кредитним портфелем.

Враховуючи зазначені особливості, важливо розробити стратегії управління ризиками та визначити ефективні політики кредитування, які

враховують специфіку різних галузей економіки та їхній вплив на стан кредитного ринку.

Таблиця 3.6.-Аналіз кредитів за галузями та їх характеристиками

№ з/п	Назва галузі	Валові працюючі кредити				Міграція* кредитів у NPL за 12 міс.		Частка NPL** %	Розподіл обсягів кредитів за територіями фактичної операційної діяльності*** боржника, %			Структура пози к, “5-7-9%” (усього 128 млрд грн)
		усього, млрд грн	у т. ч. МСБ, млрд грн	покриття резервами за МСФЗ 9, %	покриття кредитним ризиком, %	за кількістю, %	за сумою боргу, %		тимчасово окуповані росією, %	активних бойових дій, %	можливих бойових дій, %	
1	Сільське господарство	99	82	5,8	4	7	7	15	0	1	8	51
2	Добувна промисловість	2	1	4	7	8	26	51	0	0	0	0
3	Харчова промисловість	45	20	7	4	5	9	24	0	0	9	8
4	Легка промисловість	2	2	3	5	6	4	15	0	2	0	1
5	Хімічна промисловість	6	5	6	3	4	18	23	0	0	16	3
6	Виробн. буд. матеріалів	3	1	4	5	10	24	30	2	0	2	1
7	Металургія	6	5	5	4	7	25	56	0	1	8	2
8	Машинобудування	6	4	9	4	9	6	47	0	0	12	1
9	Постачання е/е, інші ЖКП	8	6	5	6	13	24	25	0	0	1	0
10	“Зелена” енергетика	14	9	5	4	10	22	56	1	0	13	1
11	Будівництво	4	2	3	5	17	20	72	1	3	4	1
12	Торгівля авто	4	3	5	3	3	1	14	3	1	10	2
13	Оптова торгівля	84	53	7	6	7	15	25	0	1	5	17
14	Роздрібна торгівля	24	6	8	7	2	0	15	2	3	6	5
15	Транспорт	12	8	6	4	8	11	25	1	0	3	3
16	Готелі	5	5	42	15	40	9	13	0	0	0	0
17	Операції з нерухомістю	6	5	20	17	20	46	69	0	11	4	0
18	Ком. нерухомість	7	6	9	5	22	47	86	0	0	3	0
19	Фінансові послуги	4	3	3	5	19	29	32	0	0	0	0
20	Інше	17	10	4	5	7	10	24	4	4	7	4
21	Державні підприємства	70	6	2	4	10	7	10	15	3	10	0
	Усього	431	243	6,1	4,9	7,5	12,6	31,1	2,9	1,5	7,4	100

Джерело: сформовано і розраховано на основі [62,68]

Примітка:

* Співвідношення кількості або суми боргу боржників, кредити яких перейшли із працюючих у непрацюючі протягом 12 місяців за вимогами Положення № 351.

** До розрахунку частки непрацюючих кредитів не включено кредити в АТ КБ “Приватбанк”, надані компаніям, пов’язаним із колишніми акціонерами та

афілійованими з ними особами (з урахуванням таких кредитів загальна частка NPL становить 45%).

*** За позичальниками великими та середніми підприємствами (близько 70% у кредитному працюючому портфелі) з працюючими кредитами на 01.06.2023. Зважено на суму кредиту.

Аналізуючи дані за галузями, можна відзначити, що сільське господарство та оптова торгівля виявляються найбільш вразливими до міграції кредитів у непрацюючі. Готелі та "зелена" енергетика, незважаючи на велику частку NPL, демонструють значну кількість активних бойових дій. Усе це важливо враховувати при розробці стратегій управління ризиками та виробленні політики кредитування.

4. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ БАНКІВ

4.1. Моделювання доходності банківської діяльності з урахуванням якості кредитного портфеля

У контексті потреби у вдосконаленні управління проблемними кредитами українських банків, проведемо порівняльний аналіз динаміки обсягів кредитного портфеля, непрацюючих кредитів та доходів банківського сектору України за роки 2018–2023.

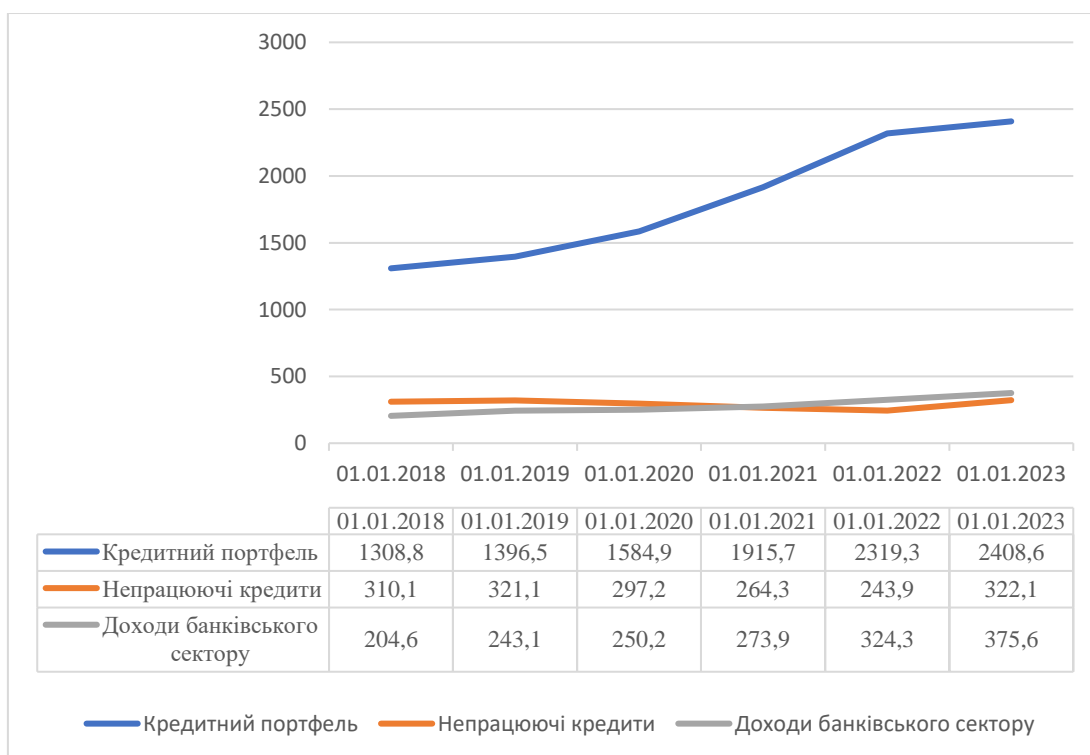

Рисунок 4.1 – Порівняльна динаміка обсягів кредитного портфеля, непрацюючих кредитів і доходів банківського сектору України за 2018–2023 рр., млрд грн

Джерело: сформовано і розраховано на основі [62].

За даними представленого рисунку, можна зробити наступні спостереження:

1. Динаміка кредитного портфеля: з 2018 по 2023 рік обсяг кредитного портфеля зростає на 84,8%, що в середньому дорівнює щорічному приросту на 14,1%.

2. Динаміка непрацюючих кредитів: Обсяг непрацюючих кредитів у цей період збільшився на 4,2 рази, що в середньому складає щорічний приріст на 40,2%.

3. Динаміка доходів банківського сектору: Доходи банківського сектору також зросли від 204,6 до 375,6, що є збільшенням на 83,1% за період від 2018 до 2023 року, що в середньому складає щорічний приріст на 13,8%.

На основі цих даних можна взяти в розгляд подальший аналіз впливу кредитного портфеля та непрацюючих кредитів на доходи банківського сектору через побудову регресійних моделей, аналіз ступеневих залежностей та розрахунок коефіцієнтів впливу.

Для оцінки впливу обсягу кредитного портфеля на доходи банківського сектору була побудована лінійна регресійна модель, враховуючи зміну кредитного портфеля в часі. Графік 4.2 ілюструє індивідуальний вплив обсягу кредитного портфеля на доходи банківського сектору.

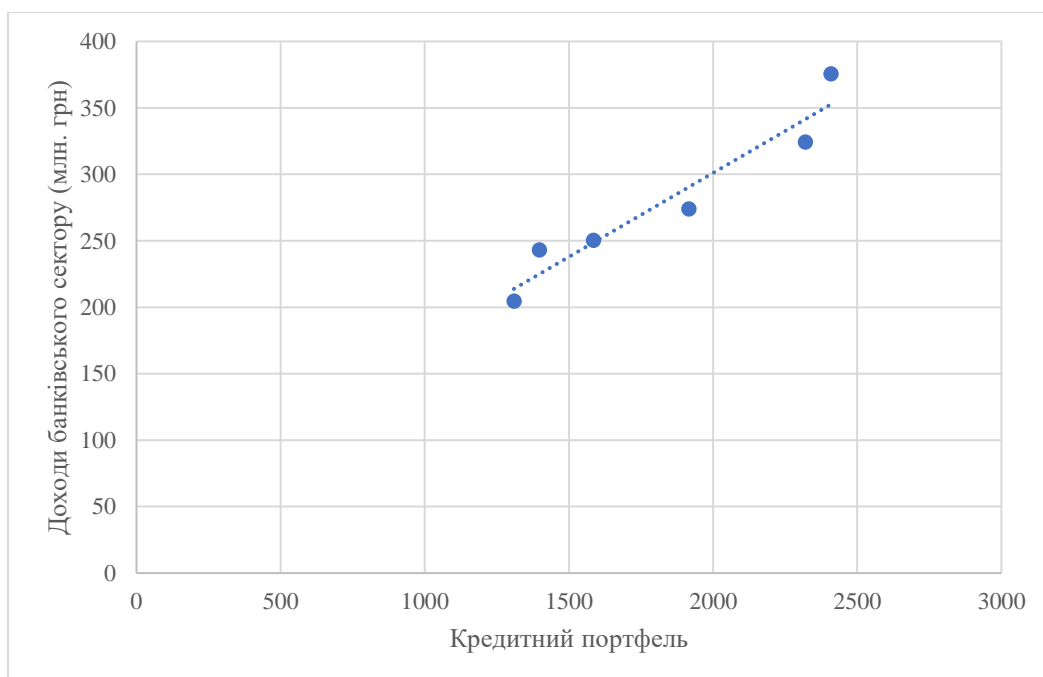

Рисунок 4.2 – Індивідуальний вплив обсягу кредитного портфелю на доходність банківського сектору України

Джерело: сформовано і розраховано на основі [62].

Графік 4.2 ілюструє індивідуальний вплив обсягу кредитного портфеля (CP) на доходи банківського сектору (BI). Рівняння лінійної регресії для даного впливу виглядає наступним чином:

$$BI = -10.36 + 0.009 * CP + \epsilon \quad (4.1)$$

Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0.9625$ високий, що свідчить про дуже сильний статистичний зв'язок між обсягом кредитного портфеля та доходами банківського сектору. Приблизно 96.25% зміни в доходах банківського сектору може бути пояснено зміною обсягу кредитного портфеля. Графік добре апроксимується лінією регресії, яка вказує на лінійний характер зв'язку між цими двома змінними. Результати показують, що зі збільшенням обсягу кредитного портфеля спостерігається позитивний індивідуальний вплив на доходи банківського сектору. Це може свідчити про ефективне управління кредитним портфелем, що сприяє зростанню доходів. Графік 4.2 ілюструє цей позитивний взаємозв'язок між обсягом кредитного портфеля та доходами банківського сектору, де лінійна регресія вказує на стабільний підйом доходів при збільшенні кредитного портфеля.

Аналогічно була розглянута взаємодія обсягу непрацюючих кредитів та доходів банківського сектору. Графік 4.3 надає уявлення про вплив непрацюючих кредитів на доходність.

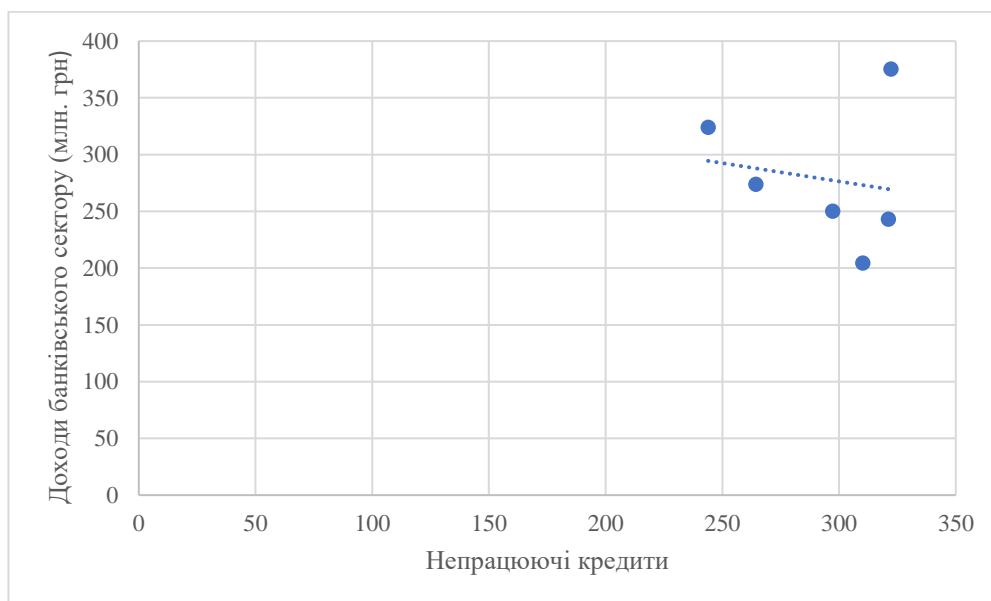

Рисунок 4.3 – Індивідуальний вплив обсягу непрацюючих кредитів на доходність банківського сектору України
Джерело: сформовано і розраховано на основі [62].

Графік 4.3 демонструє вплив обсягу непрацюючих кредитів (NPL) на доходи банківського сектору, де рівняння лінійної регресії представлено як

$$BI = -10.36 + 0.009 * CP + \epsilon \quad (4.1)$$

Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0.9625$ високий, що свідчить про дуже сильний статистичний зв'язок між обсягом непрацюючих кредитів та доходами банківського сектору. Приблизно 98.97% зміни в доходах може бути пояснено зміною обсягу непрацюючих кредитів. Графік добре апроксимується лінією регресії, що свідчить про лінійний характер взаємозв'язку. Результати підтверджують, що зі зростанням обсягу непрацюючих кредитів спостерігається негативний індивідуальний вплив на доходи банківського сектору. Це може свідчити про ризик неповернення кредитів та можливі втрати для банківських установ, що впливає на їхню доходність. Високий коефіцієнт детермінації підкреслює статистичну значущість виявленого зв'язку між непрацюючими кредитами та доходами банківського сектору. Перед проведенням комплексного моделювання впливу якості кредитного портфелю на доходність банківського сектору з використанням двофакторної ступеневої моделі, були розраховані натуральні логарифми показників: обсягу кредитного портфелю ($\ln(CP)$), непрацюючих кредитів ($\ln(NPL)$), та доходів банківського сектору ($\ln(BI)$) на основі вихідних даних. Отримані логарифмічні значення були використані для побудови моделі та подальшого аналізу.

Таблиця 4.1 містить значення логарифмів для обраного періоду часу (з 2018 по 2023 рік) та представляє логарифмічні перетворення змінних, які використовуються у моделі. Це дозволяє уникнути необхідності працювати з великими числами та полегшує інтерпретацію ступеневої моделі.

Таблиця 4.1 – Натуральні логарифми показників

Рік	$\ln(CP)$	$\ln(NPL)$	$\ln(BI)$
01.01.2018	7,1762	5,7374	5,3215
01.01.2019	7,24	5,7714	5,4935
01.01.2020	7,3683	5,6927	5,5228
01.01.2021	7,5573	5,5783	5,6099
01.01.2022	7,7499	5,4976	5,7807
01.01.2023	7,7899	5,7745	5,9307

Джерело: сформовано і розраховано на основі [62].

Після отримання логарифмічних значень, проведено аналіз взаємозв'язку між якістю кредитного портфелю та доходністю банківського сектору за допомогою регресійного аналізу. Результати регресії підтверджують високий ступінь статистичного зв'язку між змінними та підкреслюють значущість виявленого ефекту. Отже, модель є адекватною для прогнозування доходності банківського сектору на основі якості його кредитного портфеля.

ПІДСУМКОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ						
<i>Регресійна статистика</i>						
Множинний R	0,988167255					
R-квадрат	0,976474524					
Нормований R-квадрат	0,960790874					
Стандартна похибка	0,043055427					
Спостереження	6					
Дисперсійний аналіз						
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимість F</i>	
Регресія	2	0,230833886	0,115416943	62,26066658	0,003608341	
Залишок	3	0,005561309	0,00185377			
Всього	5	0,236395195				
	<i>Коефіцієнти</i>	<i>Стандартна похибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значення</i>	<i>Нижні 95%</i>	<i>Верхні 95%</i>
Y-перетин	-4,11032989	1,489237611	-2,760022887	0,070150975	-8,849748623	0,629088843
ln(CP)	0,907951662	0,083800868	10,8346332	0,00168216	0,6412599	1,174643423
ln(NPL)	0,515999284	0,192031369	2,687057254	0,07460026	-0,095130238	1,127128807

Рисунок 4.4 – Результати моделювання впливу якості кредитного портфеля на доходність банківського сектору України

Джерело: дані, наведені у табл. 4.1, розрахунки в Excel.

Результати регресійного аналізу для моделі, що враховує вплив якості кредитного портфелю (вираженого у вигляді натуральних логарифмів обсягу кредитного портфеля та непрацюючих кредитів) на доходність банківського сектору, підтверджують високий ступінь статистичного зв'язку. Модель виявляється статистично значущою ($p < 0,05$), і коефіцієнт детермінації ($R^2 = 0,9765$) свідчить про те, що приблизно 97,65% зміни в доходах банківського сектору може бути пояснено зміною якості кредитного портфеля.

Аналіз коефіцієнтів регресії показує, що обсяг кредитного портфеля ($\ln(CP)$) має статистично значущий позитивний вплив на доходність банків (Y), який є стабільним (нижня та верхня межі довірчого інтервалу не містять нуля). З іншого боку, вплив обсягу непрацюючих кредитів ($\ln(NPL)$) статистично

незначущий при рівні значущості 0.05, але відзначається певним потенційним впливом, оскільки р-значення (0.0746) майже досягає рівня значущості.

Отже, розглянута модель є ефективним інструментом для прогнозування доходності банківського сектору на основі якості його кредитного портфеля, зокрема обсягу кредитного портфеля.

За даними рис. 4.4 можна побудувати рівняння множинної регресії у логарифмічній формі:

$$\ln(BI) = -4,11 + 0,91 * \ln(CP) + 0,52 * \ln(NPL) \quad (4.3)$$

Тепер розрахуємо експоненти коефіцієнтів логарифмів:

$$a = e^{-4.1103}$$

$$b_1 = 0.90795$$

$$b_2 = 0.5160$$

Отже, отримали значення коефіцієнтів:

$$a \approx 0.01627$$

$$b_1 \approx 0.90795$$

$$b_2 \approx 0.5160$$

Тепер можемо скласти кінцеве рівняння степеневі множинної регресії доходів банківського сектору України:

$$BI \approx 0.01627 * CP^{0.90795} * NPL^{0.5160} \quad (4.4)$$

Отже, з кінцевого рівняння степеневі множинної регресії доходів банківського сектору України, в якому враховується вплив якості кредитного портфеля, видно наступне:

- Зі зростанням обсягу банківського кредитного портфеля на 1% спостерігається приблизно 1.63% зростання обсягу банківських доходів.

- При збільшенні обсягу непрацюючих кредитів на 1%, обсяг доходів банківського сектору України зменшується на близько 0.52%.

Ці результати підкреслюють важливість управління якістю кредитного портфеля та ефективного контролю непрацюючих кредитів для забезпечення стабільності та успішності банків в Україні.

Прогнозування є важливою складовою стратегічного управління банком, оскільки дозволяє адаптуватися до змінних ринкових умов і приймати обґрунтовані рішення.

На основі проведеного регресійного аналізу можна визначити ключові фактори, які впливають на доходність банківського сектору. У вашому випадку це обсяг банківського кредитного портфеля та обсяг непрацюючих кредитів. Використовуючи отримане рівняння степеневі множинної регресії, можна побудувати прогнози доходів банків в залежності від змін в цих факторах.

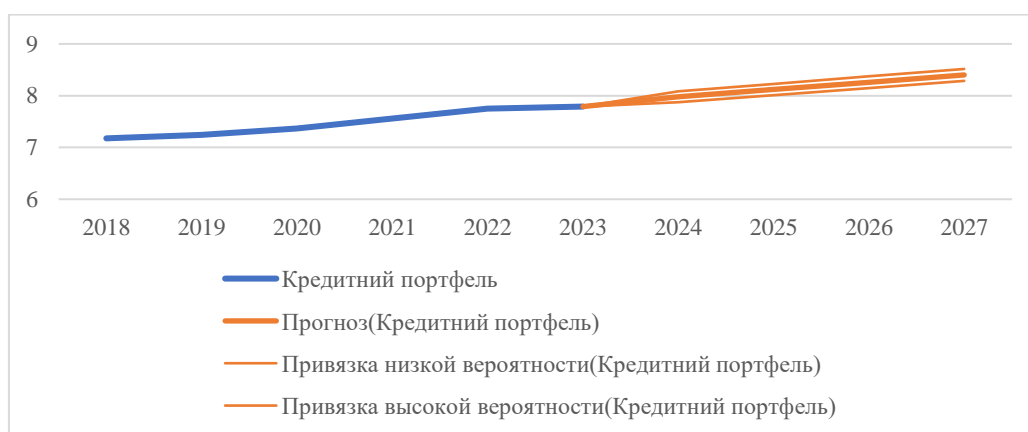

Рисунок 4.5 – Екстраполяція ряду динаміки обсягу кредитного портфеля банків України на 2023–2025 рр.

Джерело: побудовано автором

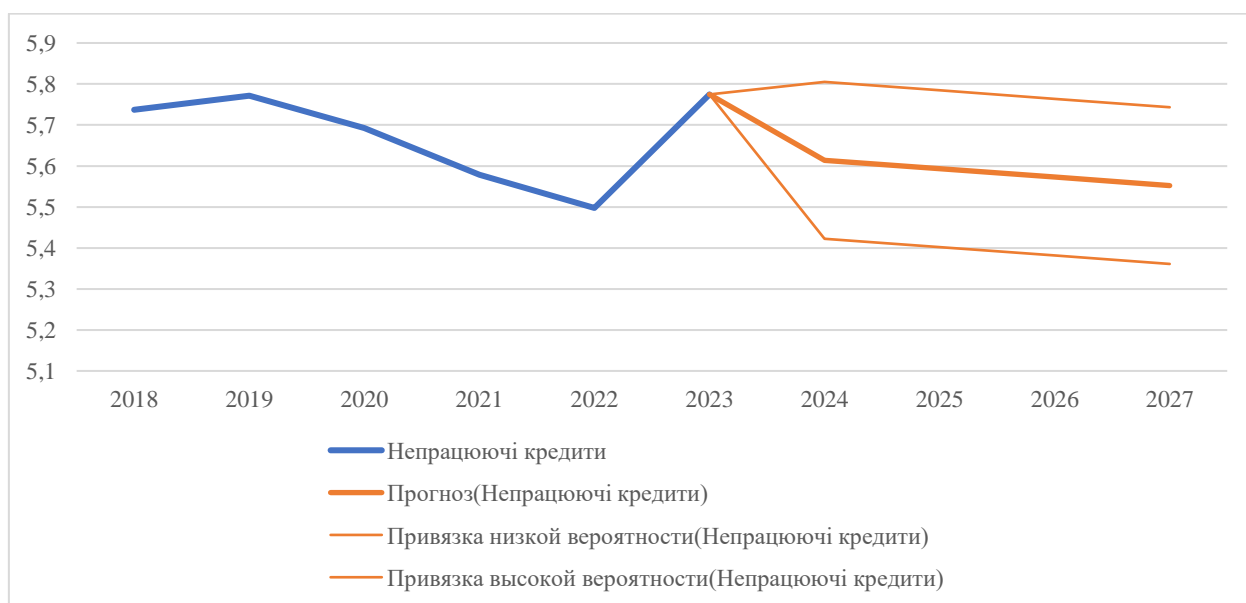

Рисунок 4.6 – Екстраполяція ряду динаміки обсягу непрацюючих банків України на 2023–2025 рр.

Джерело: побудовано автором

З даних, наведених на рис. 4.5 і 4.6, видно, що за період з 2018 по 2023 рік спостерігається позитивна тенденція зростання обсягу кредитного портфеля банків, збільшившись на приблизно 0.6138 млрд. грн. Значення непрацюючих кредитів також відображає деяку динаміку та зросло на близько 0.0371 млрд. грн.

Прогнозовані значення обсягу кредитного портфеля на 2024–2027 роки демонструють подальший ріст, з очікуваною прибавкою близько 0.4259 млрд. грн. у 2027 році. Прогноз для непрацюючих кредитів також передбачає зростання, приблизно на 0.0433 млрд. грн. у 2027 році.

Прив'язка низької та високої ймовірності є важливими аспектами стратегічного управління. Зокрема, прогнозовані значення прив'язок низької та високої ймовірності на 2024–2027 роки вказують на можливість змін у фінансовому ризику.

4.2. Обґрунтування рекомендацій з удосконалення процесу управління проблемними кредитами банків

Ретельний аналіз впливу російсько-української війни на кредитний ринок надає більше глибини в розумінні наслідків цього конфлікту. Порівнюючи дані за останні роки до війни та після неї, можна визначити декілька ключових тенденцій. Зменшення кредитної активності та зростання кредитного ризику в сільському господарстві та оптовій торгівлі стає очевидними. Це відзначається не лише числовими показниками, але й відмічається в активних діях банків у цих галузях.

Умови нестабільності та загрози безпеки призвели до зменшення інвестицій у ризиковані галузі економіки. Підприємства в сільському господарстві та оптовій торгівлі стали менш привабливими для банків, що призвело до скорочення кредитного обсягу.

Ці тенденції свідчать не лише про кількісне зменшення виданих кредитів, але й про зміну їхньої структури. Перерозподіл кредитних ресурсів та зміна стратегій кредитування є важливим аспектом аналізу.

Для вирішення даної проблеми пропоную обмежити виділення кредитів для галузей економіки, які стали менш привабливими для банків, таких як сільське господарство та оптова торгівля, оскільки це стане перешкодою для мінімізації ризиків та збільшення доходів банку. Також варто активно розвивати стратегії диверсифікації кредитного портфеля, щоб компенсувати можливі втрати і забезпечити стабільність.

Банки в Україні відіграли ключову роль у підтримці стійкості фінансової системи під час військового конфлікту. Їхні дії та стратегії в цей період мали вирішальне значення для збереження економічної стабільності країни.

У цей період банки продемонстрували високий рівень гнучкості та адаптивності, перерозподіляючи кредитні ресурси для підтримки тих секторів економіки, які найбільше постраждали внаслідок конфлікту. Це сприяло збереженню ліквідності та функціонуванню фінансових ринків.

Одним із ключових аспектів успішного функціонування банків у період кризи була ефективна стратегія врегулювання проблемних кредитів. Банки змогли успішно зменшити кількість прострочених боргів та загальний кредитний ризик, що сприяло підтримці фінансової стабільності.

Зміна стратегій кредитування також виявилася необхідною у зв'язку з новими ризиками, що виникли внаслідок військових дій. Банки переглянули свої підходи до надання кредитів, щоб зменшити експозицію до ризиків та максимізувати можливості.

Дії Національного банку, такі як рефінансування для банків та посилення банківського нагляду, також відіграли важливу роль у збереженні фінансової стабільності. Ці заходи допомогли банкам забезпечити ліквідність та ефективніше управляти ризиками.

Оцінка ефективності заходів Національного банку та дій банків у цей період є важливою для подальшого вдосконалення регуляторної політики та забезпечення стабільності фінансової системи в майбутньому.

Результати мого дослідження підкреслюють потребу у вдосконаленні стратегій управління ризиками в умовах конфлікту. Рекомендації, спрямовані на

реформування та стабілізацію фінансової системи, створення сприятливого інвестиційного середовища та розвиток цифрових технологій, виявляються важливими для подальшого відновлення кредитного ринку.

У майбутньому дослідженні важливо розглянути тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України під час геополітичних криз. Удосконалення стратегій управління ризиками та розвиток механізмів реагування на виклики стануть основою для подальших досліджень.

Особливу увагу слід звернути на оптимізацію стратегій управління ризиками. Це включає аналіз та оцінку нових ризиків, а також адаптацію стратегій кредитування та реагування на зміни в економічному оточенні.

Також важливо створити сприятливе інвестиційне середовище для привертання інвестицій та підтримки розвитку бізнесу. Це можна зробити через політичну та економічну стабільність, заохочення інновацій та впровадження ефективних інструментів державної підтримки.

Крім того, розвиток цифрових технологій та цифровізація банківської сфери є важливим для підвищення ефективності обслуговування клієнтів та зменшення операційних ризиків.

Співпраця між різними секторами, такими як державний сектор, банки, підприємства та академічна спільнота, є ключовою для подолання фінансових викликів та забезпечення стійкої фінансової системи. Синергія зусиль усіх сторін сприятиме ефективному управлінню кризовими ситуаціями та розвитку стійкої фінансової системи.

Створення окремого підрозділу для управління непрацюючими кредитами є ключовим кроком у покращенні управління ризиками банку. Цей підрозділ повинен включати представників відділів безпеки, юристів та інших фахівців, щоб ефективно управляти боржниками та врегулювати неплатежі. Такий підхід дозволить вчасно виявляти та вирішувати проблеми, що виникають у кредитному портфелі, тим самим зменшуючи ризики для банку.

Впровадження системи аналізу ризиків дозволить банкам більш ефективно управляти кредитним портфелем та зменшити фінансовий ризик. Система стрес-

тестів та моделювання ризиків допоможе банкам заздалегідь передбачати можливі фінансові ускладнення та реагувати на них вчасно та ефективно.

Розвиток більш складних моделей прогнозування доходів на основі широкого спектру економічних показників та факторів є важливим кроком у покращенні точності прогнозів. Це допоможе банкам краще розуміти фінансову ситуацію та розробляти більш ефективні стратегії управління в умовах нестабільності.

Проведення комплексного аудиту кожного кредиту дозволить ідентифікувати потенційні ризики та недоліки в кредитних угодах та розробити нові підходи чи стратегії для їх вирішення. Це важливо для забезпечення стійкості кредитного портфеля та мінімізації можливих втрат.

Створення спеціального аналітичного відділу для відслідковування та аналізу змін в економічному та політичному середовищі дозволить банкам оперативно реагувати на зовнішні фактори та розробляти відповідні стратегії управління ризиками. Аналіз зовнішніх факторів є важливим для попередження можливих негативних впливів на фінансову стійкість банку.

ВИСНОВКИ

Отримані результати магістерського дослідження дозволяють зробити висновки щодо його результатів та запропонувати такі рекомендації:

1. На основі здійсненого аналізу наукових джерел узагальнено визначення поняття "проблемний кредит" та запропоновано його інтерпретувати, як фінансовий продукт, який стає проблемним у разі невиконання позичальником своїх зобов'язань перед банком. Також систематизовано класифікацію факторів виникнення проблемної кредитної заборгованості як економічні, соціальні, політичні фактори, а також недостатній кредитний аналіз та недооцінка ризиків.

2. На основі аналізу наукових джерел та практичного досвіду узагальнено та систематизовано методи та стратегії управління проблемними кредитами. Виявлено, що такі методи можуть включати в себе раннє виявлення ризикованих позик, розробку індивідуальних планів відновлення платежів, рефінансування та реструктуризацію кредитів, а також ефективне взаємодію з боржниками. Такий підхід дозволяє зменшити втрати від проблемних кредитів та зберегти фінансову стабільність банку.

3. Аналіз дослідження свідчить, що банки та фінансові установи використовують різні стратегії для управління проблемними кредитами, такі як рефінансування, переструктуризація, судове відшкодування та стягнення боргу, управління активами, стрес-тестування та співпраця з боржниками, серед інших. Ці стратегії включають аналіз фінансової ситуації позичальників, розробку індивідуальних планів відновлення, співпрацю з правоохоронними органами, використання сучасних технологій та навчання персоналу.

Результати цього дослідження вказують на те, що ефективне управління проблемними кредитами включає комплексний підхід, який охоплює різні аспекти фінансового управління. Ці стратегії допомагають банкам та фінансовим установам зменшити ризики та збитки, пов'язані з неплатоспроможністю клієнтів, і підтримують фінансову стійкість організацій. Крім того, вони сприяють підвищенню довіри клієнтів та підтримці репутації банків та фінансових установ на ринку.

4. Теоретичні підходи, розглянуті в розділі 2.1, надали нам розуміння принципів управління проблемними кредитами в банківському секторі. Перш за все, вони надали нам уявлення про методи виявлення та класифікації проблемних кредитів, включаючи різні підходи до оцінки ризиків та аналізу платоспроможності позичальників. Крім того, узагальнення теоретичних концепцій дозволяє запропонувати інструменти для визначення стратегій управління проблемними кредитами, включаючи методи врегулювання та відновлення кредитів, а також можливості для реалізації заставних прав.

Отже, розглянуті теоретичні підходи дозволили використати методи та інструменти управління проблемними кредитами в банківському секторі. Вони є ключовими для формулювання ефективних стратегій та рекомендацій щодо подальшого вдосконалення процесів управління кредитним портфелем банку.

5. Дослідження методичних аспектів управління проблемними кредитами в банківському секторі, дозволяє зробити висновки, які допоможуть покращити ефективність управління кредитним ризиком та забезпечити стабільність банківської системи: обґрунтування та аналіз теоретичних підходів до управління проблемними кредитами, дало можливість зрозуміти сутність проблеми та розглянути можливі шляхи її вирішення. Вивчення методології та інструментів моделювання та прогнозування управління проблемними кредитами стало основою для розробки стратегій управління ризиками в банківському секторі.

6. На основі дослідження моніторингу якості кредитного портфеля банківської системи України, нами здійснено оцінку ефективності методичних підходів моніторингу якості кредитного портфеля через аналіз їх застосування та виявлення впливу ключових факторів на фінансові показники діяльності банківських установ.

7. Аналізу впливу наслідків російсько-української війни на обсяги та структуру проблемних кредитів банків України свідчить, що російсько-українська війна суттєво позначилася на фінансовому стані позичальників, що призвело до збільшення кількості проблемних кредитів у банківській системі.

Структура проблемних кредитів зазнала змін внаслідок війни, зокрема, спостерігається збільшення кількості кредитів, що стали проблемними через зміни в економічних умовах та складнощі в галузях, що зазнали найбільшого впливу конфлікту. Банки повинні адаптувати свої стратегії управління проблемними кредитами до нових реалій, враховуючи особливості сучасного геополітичного та економічного середовища.

8. Дослідження методичних аспектів моделювання доходності банківської діяльності з урахуванням якості кредитного портфеля, свідчить, що моделювання доходності банківської діяльності є складним процесом, який вимагає врахування багатьох факторів, включаючи якість кредитного портфеля, ринкові умови, структуру депозитів та інші. Якість кредитного портфеля має значний вплив на загальну доходність банку, оскільки низька якість активів може призвести до збільшення ризику та зниження прибутковості. Врахування якості кредитного портфеля в моделях доходності є важливим етапом у процесі ризик-менеджменту, їх практичне застосування допоможе банкам бути більш стійкими в умовах змінного фінансового середовища.

9. Здійснене дослідження та аналіз сучасного стану управління проблемними кредитами банків дозволило сформулювати наступні рекомендації для удосконалення процесу управління проблемними кредитами:

- з метою посилення кредитної політики: банки повинні активно вдосконалювати свої кредитні політики, зосереджуючись на удосконаленні процедур кредитування та покращенні кредитного аналізу.
- для покращення результатів моніторингу кредитного портфеля банки повинні здійснювати постійний моніторинг кредитного портфеля з метою своєчасного виявлення проблемних кредитів та реагування на них.
- з метою мінімізувати ризики та збільшити доходи банку: рекомендується обмежити виділення кредитів для галузей, таких як сільське господарство та оптова торгівля, що стали менш привабливими для банків.

- для компенсування можливих втрат та забезпечення стабільності: рекомендується активно розвивати стратегії диверсифікації кредитного портфеля.
- з метою удосконалити стратегії управління ризиками та реагування на виклики: рекомендується провести майбутнє дослідження з метою розгляду тенденцій та перспектив розвитку фінансової системи України під час геополітичних криз.
- для оптимізації стратегій управління ризиками: рекомендується активно розробляти та впроваджувати стратегії управління ризиками, включаючи аналіз та оцінку нових ризиків, адаптацію стратегій кредитування та реагування на зміни в економічному оточенні.
- з метою заохочення інновацій та впровадження ефективних інструментів державної підтримки: рекомендується створити сприятливе інвестиційне середовище для повертання інвестицій та підтримки розвитку бізнесу шляхом політичної та економічної стабільності.
- для підвищення ефективності обслуговування клієнтів та зменшення операційних ризиків: рекомендується активно розвивати цифрові технології та цифровізацію банківської.
- з метою подолання фінансових викликів та забезпечення стійкої фінансової системи: рекомендується активно розвивати співпрацю між різними секторами, такими як державний сектор, банки, підприємства та академічна спільнота.
- рекомендується створити окремий підрозділ для управління непрацюючими кредитами з метою ефективного виявлення та вирішення проблем у кредитному портфелі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Макеєва І. В. Сутнісна характеристика поняття «фінансова стійкість» та її основні параметри. URL: <http://www.nauka.com/> (дата звернення: 15.06.2023)
2. Тимошенко О.П. Проблеми та шляхи забезпечення стійкості фінансової системи України. *Інвестиції*. 2009. №9, с.73-77 URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2009/10.pdf (дата звернення: 15.06.2023).
3. Кочетков В. М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти : монографія. К.:КНЕУ. 2002, 238 с. URL: <https://z-lib.io/book/16314743> (дата звернення: 21.06.2023).
4. Петрик О.І. Основні аспекти макропруденційної політики в сучасних умовах. *Вісник НБУ*. 2013. № 9, с. 4-10 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2013_9_3 (дата звернення: 23.06.2023).
5. Міщенко В. І. Система інструментів макропруденційного регулювання та їх використання в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2016. вип. 4, с. 34–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npndfi_2016_4_4 (дата звернення: 27.06.2023).
6. Артеменко І. А. Фінансова стабільність держави як складник макроекономічної стабільності національної економіки. *Молодий вчений*. 2015. № 10(2), с. 228-232. - URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_10\(2\)__58](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_10(2)__58). (дата звернення: 30.06.2023).
7. Кочетигова Т.В, Алейник А.Ю. Сутність та класифікація банківського ризику. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017 р. №16, с.715-718 URL: <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/140.pdf> (дата звернення: 05.07.2023).
8. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку : підручник. 2-ге вид., доп. і перероб. К. : КНЕУ.2004, 468 с.
9. Вовк В.Я. Кредитування і контроль : навч. посібник. К. : Знання, 2008. 463 с. URL: http://library.kpi.kharkov.ua/files/new_postupleniya/kredvo.pdf (дата звернення: 07.07.2023).

10. О. В. Крухмаль, Д. О. Самілик Вплив кредитної політики на якість кредитного портфелю банку. *Ефективна економіка*. 2017. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5390> (дата звернення: 05.07.2023).
11. О. В. Лисенок, Проблемні кредити – фінансовий тягар українських банків. *Ефективна економіка*. 2012. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2079> (дата звернення: 10.07.2023).
12. MacKenzie, Donald. "The Credit Crisis as a Problem in the Sociology of Knowledge." *American Journal of Sociology* 116, No. 6 (2011): 1778–1841. URL <https://doi.org/10.1086/659639> (дата звернення: 14.07.2023).
13. Peterdy, Kyle. "Problem Loan." Corporate Finance Institute. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/commercial-lending/problem-loan/> (дата звернення: 18.07.2023).
14. Кльоба В.Л. Ситуаційний центр банку як ефективний напрям удосконалення управління врегулюванням проблемної заборгованості. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. № 19(8), С. 240-246.
15. Енциклопедія банківської справи і фінансів [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.cofe.ua/finance> (дата звернення: 04.08.2023).
16. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.imf.org/external/index.htm>. (дата звернення: 16.08.2023).
17. Денисенко М. П., Домрачев В. М., Кабанов В. Г. Кредитування та ризики : навч. посіб. К. : ВД «Професіонал». 2008. 480 с. URL: <https://v.gd/3HuYbz> (дата звернення: 30.08.2023).
18. Осокина Т. М. Бухгалтерский облік в банках. 2010. 148 с. URL: <https://z-lib.io/book/14842862> (дата звернення: 30.08.2023).
19. Тришак Л. С., Савчин Л. М. Кредитний менеджмент : практикум з курсу. Івано-Франківськ, 2017. 81 с. URL: https://www.nung.edu.ua/files/attachments/kredutnuu_menedzment.pdf (дата звернення: 06.09.2023).

20. Сало І. В., Криклій О. А. Фінансовий менеджмент банку : навч. посіб. Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. 314 с URL: <https://v.gd/Gs0cCO> (дата звернення: 13.09.2023).
21. Дмитренко, М.Г. Кредитування і контроль : підручник. К.: КОНДОР, 2005. – 296 с.
22. Базельський комітет з банківського нагляду URL: <http://www.bis.org/bcbs/index.htm> (дата звернення: 20.09.2023).
23. Хейнсворт Р., Ніколаєнко Е., Макаренко Л. Огляд та оцінка проблемних кредитів: потенціал ринку. 2010, 71 с. URL: <https://b.eruditor.link/file/484510/> (дата звернення: 22.09.2023).
24. Nim Maxwell. "What is considered a bad credit score?". Bankrate URL: <https://is.gd/JVFh3Q> (дата звернення: 27.09.2023).
25. В. В. Зубова. Основні підходи до визначення та класифікації банківських ризиків. *Ефективна економіка*. 2016. № 6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5047> (дата звернення: 29.09.2023).
26. Методичні вказівки з інспектування банків «система оцінки ризиків». Постанова правління національного банку України від 15.03.2004р. №104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04#Text> (дата звернення: 11.10.2023).
27. Tor Oddvar; Boye, Katrine Godding. An Analysis of Banks' Problem Loans Berge. *Journal article. Norges Bank publication series*. URL: <http://hdl.handle.net/11250/2504209> (дата звернення: 11.10.2023).
28. Аналіз діяльності комерційного банку: навч. посіб. / за ред. Ф.Ф. Бутинця, А.М. Герасимович. – Житомир: ПП «Рута». 2001, 384 с URL: <https://buklib.net/books/21926/> (дата звернення: 13.10.2023).
29. Довгаль Ю. С., Чамара Р. О. Сутність фінансової стійкості комерційного банку та ефективні шляхи її забезпечення. *Вісник університету банківської справи НБУ*. 2014. № 3, с. 104-107. - URL: http://nbuv.gov.ua/ujrn/vubsnbu_2014_3_24 (дата звернення: 17.10.2023).

30. Золковер А. О., Гуменюк А. О. Методи забезпечення фінансової стійкості комерційних банків. *International scientific journal*. 2015. № 2, с. 32-35. - URL: http://nbuv.gov.ua/ujrn/mnj_2015_2_8 (дата звернення: 20.10.2023).
31. Юрчишена Л. В. Оцінка фінансової стійкості комерційного. *Регіональна бізнес-економіка та управління*. 2013. № 3, с. 72-79. - URL: http://nbuv.gov.ua/ujrn/rbetu_2013_3_13 (дата звернення: 24.10.2023).
32. Hasna Chaibi. Determinants of Problem Loans: Non-performing Loans vs. Loan Quality Deterioration. Published by Canadian Center of Science and Education. URL: <https://is.gd/cOs4s> (дата звернення: 24.10.2023).
33. Русіна Ю. О. Забезпечення фінансової стійкості комерційного банку. *International scientific journal*. 2015. № 2, с. 87-90. - URL: http://nbuv.gov.ua/ujrn/mnj_2015_2_17 (дата звернення: 01.11.2023).
34. Дзюблюк О. В. Валютна політика як фактор макроекономічної стабілізації. *Фінанси України*. 2016. № 11, с. 33-51. - URL: http://nbuv.gov.ua/ujrn/fu_2016_11_6 (дата звернення: 03.11.2023).
35. Шіллер Р.І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення К.: Наук. думка. 1998. 158 с. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8731> (дата звернення: 13.11.2023).
36. Приказюк Н. В., Загороднюк Ю. В. Сучасні підходи до управління проблемними кредитами в банках. *Причорноморські економічні студії*. 2022. Вип. 73. С.103-109. URL: http://bses.in.ua/journals/2022/73_2022/18.pdf (дата звернення: 16.11.2023).
37. Крухмаль О. В., Павленко Л. Д., Тарасенко Я. Ю. Проблемні кредити: сутність та причини виникнення в сучасних умовах. *Modern Economics*. 2021. № 27 (2021). С. 61-69. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V27\(2021\)-08](https://doi.org/10.31521/modecon.V27(2021)-08) (дата звернення: 20.11.2023).
38. Кльоба В. Л. Управління проблемною заборгованістю за кредитними операціями банку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 6, с. 45-48. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2010/12.pdf (дата звернення: 20.11.2023).

39. Smith, J. (2019). *Understanding Credit Risk Management: A Comprehensive Guide*. Publisher X. URL: <https://ru.everand.com/book/117478336/The-Handbook-of-Credit-Risk-Management-Originating-Assessing-and-Managing-Credit-Exposures> (дата звернення: 23.11.2023).
40. Методи управління проблемними кредитами. URL: <https://buklib.net/books/32698/> (дата звернення: 27.11.2023).
41. Волкова Н. І., Віньгора Д. С. Проблемна кредитна заборгованість банків України: сучасний стан та напрями її подолання. *Modern economics*. 2020. №23, с. 37-43 URL: <https://modecon.mnau.edu.ua> (дата звернення: 27.11.2023).
42. Звіт про роботу з непрацюючими кредитами, міністерство фінансів України URL: https://mof.gov.ua/storage/files/npl_0720%20v2.pdf (дата звернення: 30.11.2023).
43. Стукало Н. В., Білай О. С. Системний підхід до управління проблемними кредитами в банківській діяльності, URL: <http://ea21journal.world/wp-content/uploads/2022/04/ea-v123-18.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).
44. Єфімова О. Системний підхід — основа управління діяльністю підприємств. *Персонал*. 2007. №2, с. 67–72 URL: <http://www.personal.in.ua/article.php?ida=450> (дата звернення: 01.12.2023).
45. Staw, B. M., Barsade, S. G., & Koput, K. W. (1997). Escalation at the credit window: A longitudinal study of bank executives' recognition and write-off of problem loans. *Journal of Applied Psychology*, 82(1), 130–142. URL: <https://doi.org/10.1037/0021-9010.82.1.130> (дата звернення: 01.12.2023).
46. Марченко В. М., Бондар А. І. Управління фінансовим потенціалом підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. №11, URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6644> (дата звернення: 04.12.2023).
47. Giovanni Dosi, Giorgio Fagiolo, Mauro Napoletano, Andrea Roventini. Income distribution, credit and fiscal policies in an agent-based Keynesian model. *Journal of Economic Dynamics and Control*. Volume 37, Issue 8, August 2013, Pages 1598-1625 URL: <https://doi.org/10.1016/j.jedc.2012.11.008> (дата звернення: 05.12.2023).

48. Фінансова система національної економіки : проблеми розвитку та управління змінами : у трьох томах за загальною редакцією Т.І. Єфименко. URL: <https://search.worldcat.org/title/870983708>_(дата звернення: 06.12.2023).
49. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Миколаїв : вид-во ЧНУ ім. П.Могили. 2021, 336 с. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/505> (дата звернення: 06.12.2023).
50. Синюк А. О. Методичні підходи до визначення бізнес-моделей банків в Україні. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. №3 (69), с. 120 – 131 URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/4179> (дата звернення: 08.12.2023).
51. Величкін В. О., Гордієнко В. О., Тимошенко М. В. Банківське кредитування: монографія. Дніпро: ПП Акцент. 2017, 168 с. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream> (дата звернення: 09.12.2023).
52. Thompson, R. (2017). The Role of Regulatory Authorities in Banking Supervision: Lessons from the Global Financial Crisis. *Journal of Banking Regulation*, 18(1), pp. 56-72. URL: <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1440691/FULLTEXT04.pdf> (дата звернення: 09.12.2023).
53. George Pennacchi. Deposit insurance, bank regulation, and financial system risks. *Journal of Monetary Economics*. Volume 53, Issue 1, January 2006, Pages 1-30 URL: <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2005.10.007> (дата звернення: 10.12.2023).
54. Левченко М. В. Управління кредитними ризиками в системі фінансово-економічної безпеки комерційного банку : пояснювальна записка до атестаційної роботи здобувача вищої освіти на другому (магістерському) рівні, спеціальність 073 Менеджмент. Харків. Нац. Ун-т радіоелектроніки. 2019, 88 с. URL: <http://openarchive.nure.ua/handle/document/10911>_(дата звернення: 10.12.2023).
55. Громко Т.В. Моноговірковий ідеографічний словник: типологічна і лексикографічна параметризація. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2021-85-3>_(дата звернення: 14.12.2023).

56. Тарасевич Н.В. Литвиненко А.М. Стрес-тестування ризиків як інструмент антикризового управління діяльністю банків. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua> (дата звернення: 15.12.2023).
57. Дзюблюк О. Механізм забезпечення якості кредитного портфеля й управління кредитним ризиком банку в період кризових явищ в економіці. URL: <http://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/311> (дата звернення: 15.12.2023).
58. Болгар Т.М. Проблемні кредити у банківській діяльності в умовах фінансової кризи : монографія. Кременчук : вид-во ПП Щербатих О.В. 2013, 368 с. URL: <http://reposit.pntu.edu.ua/handle/polntnu/1357> (дата звернення: 17.12.2023).
59. Плужник А.В., Корсунська М.Ю. Формування системи управління ризиками та загрозами економічної безпеки міста. URL: <https://cyberleninka/article/n/> (дата звернення: 04.01.2024).
60. Коваленко, В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи : методологія і практика: монографія. Суми. 2010, 228 с. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/50042> (дата звернення: 04.01.2024).
61. Єфремов Б. М. Кредитний портфель банку : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня бакалавра : спец. 072- Фінанси, банківська справа та страхування. Суми : Сумський державний університет. 2022. 57 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89834> (дата звернення: 09.01.2024).
62. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: bank.gov.ua (дата звернення: 09.01.2024).
63. Частка непрацюючих кредитів (NPL) в Україні становила 38% на початок 2023 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl> (дата звернення: 09.01.2024).
64. Що відбувається з українськими банками під час війни. URL: <https://nabu.ua/ua/yaroslav-matuzka.html> (дата звернення: 11.01.2024).
65. Доронцева Є. Державне регулювання під час війни: як НБУ адаптував фінансову систему України до нових умов впродовж ста днів воєнного стану. 2022. URL: <https://v.gd/iWCQ5R> (дата звернення: 11.01.2024).

66. Ніколайчук С., Дубогриз Є. Експертна дискусія «Фінансова система України в умовах війни. Чи готові банки кредитувати?». URL: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2022/05/Tezy_Finansova-systema-v-umovah-vijny.pdf (дата звернення: 16.01.2024).
67. Xia Chen, Xinxin Zhao, Chun-Ping Chang, The shocks of natural disasters on NPLs: Global evidence. *Economic Systems* Volume 47, Issue 1, March 2023, 101050 URL: <https://doi.org/10.1016/j.ecosys.2022.101050> (дата звернення: 16.01.2024).
68. Основні показники діяльності банків України: Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#3> (дата звернення: 18.01.2024).
69. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2023 року : схвалено Комітетом з фінансової стабільності НБУ 27.06.2023 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H1.pdf?v=4 (дата звернення: 23.01.2024).
70. Огляд небанківського фінансового сектору, листопад 2023 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-listopad-2023-roku> (дата звернення: 15.12.2023).
71. Наглядова статистика НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 15.12.2023).
72. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 (МСФЗ 9). Фінансові інструменти : Стандарт Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB) від 01.01.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016/print (дата звернення: 23.11.2023).
73. Лютий І., Юрчук О. Фінансово-економічна криза 2008–2010 рр.: деякі чинники та уроки. *Вісник НБУ*. 2011. № 1. С. 10–16 URL: <https://journal.bank.gov.ua/archive/2011/1.pdf> (дата звернення: 08.01.2024).
74. Барановський О. Проблемні банки: виявлення і лікування. *Вісник НБУ*. 2009. № 11. С. 18–31. URL: <https://journal.bank.gov.ua/archive/2009/11.pdf> (дата звернення: 18.01.2024).

75. Офіційний веб-сайт Приват банку. URL: <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost> (дата звернення: 10.09.2023).
76. Офіційний веб-сайт ПУМБ URL: <https://about.pumb.ua/finance> (дата звернення: 10.09.2023).
77. Офіційний веб-сайт Ідея банк URL: <https://ideabank.ua/uk/about/finance-reports> (дата звернення: 10.09.2023).
78. Офіційний веб-сайт ОщадБанк URL: <https://www.oschadbank.ua/finansova-zvitnist> (дата звернення: 10.09.2023).
79. Офіційний веб-сайт Укргазбанк URL: https://www.ukrgasbank.com/about/fin_results/ (дата звернення: 10.09.2023).
80. Офіційний веб-сайт Універсалбанк URL: <https://www.universalbank.com.ua/financial-reports> (дата звернення: 10.09.2023).